

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

MATERIALE ȘI CERCETĂRI ARHEOLOGICE

SERIE NOUĂ
NR. XXII, 2026

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Colegiul de redacție

Dr. **STEFAN ALEXANDROV** (National Institute of Archaeology and Museum, Sofia), Dr. **SANDA BALESCU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS, France), Dr. **CONSTANTIN BĂJENARU** (Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța), Dr. **RADU BĂJENARU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **LUMINIȚA BEJENARU** (Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași; Centrul de Antropologie „Olga Necrasov” al Academiei Române – Filiala Iași), Prof. Dr. **CLIVE BONSALL** (University of Edinburgh, U.K.), Prof. Dr. **NIKOLAUS BOROFFKA** (Deutsches Archäologisches Institut – Eurasien Abteilung, Berlin, Germany), Dr. **PIERRE DUPONT** (Université de Lyon, CNRS, France), Dr. **UWE FIEDLER** (Berlin, Germany), Dr. **RADU HARHOIU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **DOMINIC MOREAU** (Université de Lille, Centre de recherche HALMA-UMR 8164, France), Dr. **CORIOLAN OPREANU** (Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca), Prof. Dr. **ANNIE RENOUX** (Université du Maine, Le Mans), Dr. **ALEXANDER RUBEL** (Institutul de Arheologie, Iași), Dr. **VIORICA RUSU-BOLINDEȚ** (Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca), Dr. **ANGELA SIMALCSIK** (Centrul de Antropologie „Olga Necrasov” al Academiei Române – Filiala Iași), Academician **VICTOR SPINEI** (Institutul de Arheologie, Iași), Prof. Dr. **ERIK TRINKAUS** (Department of Anthropology, Washington University), Prof. Dr. **ALAIN TUFFREAU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS, France)

Comitetul de redacție

ROXANA DOBRESCU – redactor-șef

ADRIAN IONIȚĂ – redactor-șef adjunct

IRINA ACHIM, ADINA BORONEANȚ, MIRCEA DABÎCA, ADRIAN DOBOȘ, RADU-ALEXANDRU DRAGOMAN, ANDREI MĂGUREANU, LIANA OȚA, ADRIANA PANAITE, TALIDA RADU, DANIEL SPĂNU, VLAD VINTILĂ ZIRRA – membri

DANA COSTIN, SILVIU ILIUȚĂ – secretari de redacție

OFELIA COȘMAN, SILVIU ILIUȚĂ – prelucrare ilustrație și tehoredactare

PIERRE DUPONT (limba franceză), **ROXANA DOBRESCU** (limba franceză), **DANA COSTIN** (limba engleză), **CLIVE BONSALL** (limba engleză), **ADINA BORONEANȚ** (limba engleză) – consultanți limbi străine

ROMEO CÎRJAN – design copertă, **SILVIU ILIUȚĂ** – execuție copertă

www.mcajournal.ro

Orice corespondență se va trimite Comitetului de redacție pe adresa: Str. Henri Coandă nr. 11, 010667 București, tel./fax 4021 212 88 62 și iab.redactie@gmail.ro.

**Toate lucrările publicate în revista *Materiale și Cercetări Arheologice* sunt recenzate de specialiști în domeniu.
(peer-reviewed journal)**

**Revista *Materiale și Cercetări Arheologice* este indexată în următoarele baze de date:
Persée, Index Copernicus, ERIH PLUS, Scopus, CEEOL, EBSCO și DOAJ.**

Redactori Editura Academiei Române: **ADRIANA DUMINICĂ, ADRIAN MIRCEA DOBRE**

Revista se poate procura contracost la sediul EDITURII ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România; tel. 4021-318 8146, 4021-318 8106, Fax 4021-318 2444, e-mail: edacad@ear.ro, periodice@ear.ro

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, București, România, Tel./Fax: 4021-610 6765, 4021-210 6787, Tel.: 0311 044 668, e-mail: office@orionpress.ro.

S.C.MANPRESS DISTRIBUTION S.R.L., Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Etaj 3, Cam. 301-302, sector 1, București, România, tel./fax: 4021-314 6339, e-mail: abonamente@manpres.ro, office@manpres.ro, www.romanianjournals.com.

DEREX COM S.R.L., e-mail: derec_com@yahoo.com.

SUMAR / SOMMAIRE / CONTENTS

PREISTORIE / PRÉHISTOIRE / PREHISTORY

Alexandru CIORNEI	
Three in one: the Prut flint.....	7
Hatice ERGÜNER, Murat KARAKOÇ	
A study of the pottery assemblage from Düden Höyük, Karaman province, Türkiye.....	35
Monica MĂRGĂRIT	
Osseous projectile points at the Gumelnița tell settlement from Căscioarele – <i>Ostrovel</i> (Romania)	53
Meda TODERAȘ, Monica MĂRGĂRIT	
De la materie primă la obiect finit: economia și tehnologia materiilor dure animale în locuința W37 din așezarea gumelnițeană de la Pietrele	73
From raw material to finished object: economy and technology of osseous materials in house W37 from the Gumelnița settlement at Pietrele	
Vasile OPRÎȘ, Mihai CONSTANTINESCU, Theodor IGNAT, Adrian BĂLĂȘESCU, Sorin AILINCĂI, Vlad-Ioan BÎNDEA, Adelina DARIE, Elena GAVRILĂ, Dan PÎRVULESCU, Monica MĂRGĂRIT, David BACIU, Valentin RADU, Mihaela GOLEA, Cristina COVĂTARU, Cornelis STAL, Adrian ȘERBĂNESCU, Cristian ROTH, Bogdan MANEA, Mădălina VOICU, Mihai-Ștefan FLOREA, Monica DRĂGHICI, Camelia DINU, Alfred VESPREMEANU-STROE, Luminița PREOTEASA, Laurențiu ȚUȚUIANU, Adrian-Florin VASILE, George GROSU, Adrian CÎRJAN, Oana GÂZA, Mirela MIHON, Maria ILIE, Cristian MĂNĂILESCU	
New investigations at Glina Tell: 2025 fieldwork results and preliminary insights into material and environmental evidence.....	87
Stefan ALEXANDROV, Rositsa MANOVA, Aneliya PETRINA, Stela ATANASSOVA-VLADIMIROVA, Nadezhda ATANASSOVA, Tomasz OBERC, Michał PODSIADŁO, Piotr WŁODARCZAK	
Cinnabar use in the Early Bronze Age mortuary practices of the Northern Balkans.....	169
Talida RADU	
Vasele de tip <i>pyraunos</i> din epoca bronzului de pe teritoriul României.....	199
Bronze Age <i>pyraunos</i> -type vessels from Romania	
Petar MINKOV	
What's under the lid: a contribution to the study of some details of the Vălchitrăn, Cherven Bryag and Călărași treasures (102 years later).....	219
Cristian Eduard ȘTEFAN, Dragoș-Alexandru MIREA	
Notă asupra unor piese de metal preistorice din nord-vestul Munteniei	227
Remarks on some prehistoric metal artefacts from northwestern Muntenia	

PERIOADA GRECO-ROMANĂ / PÉRIODE GRECO-ROMAINE / GRECO-ROMAN PERIOD

Pierre DUPONT, Alexandre BARALIS, Alexey GOTSEV, Emil NANKOV, Vyara PETROVA, Tsvetelina SLAVKOVA	
Note on the common wares from "Pistiros"	241
Daniel SPÂNU	
Fibule care (ne) privesc. Conectivități supraregionale din perspectiva fibulelor cu ochi (<i>Augenfibeln</i>) din România	253
Fibulae that look (back) at us. Supraregional connectivity from the perspective of the eye fibulae (<i>Augenfibeln</i>) in Romania	

Ergün LAFLI	
Four Roman lamps with gladiatorial themes from Kocaeli (north-western Turkey).....	267
Murat DURUKAN	
The supply system and the LR1 amphorae in Late Antiquity: a historical and archaeological analysis of the Eastern Mediterranean through the Olba model	275
Yavuz YEĞİN, Kasım OYARÇIN, Muzaffer YILMAZ	
Coins of a monumental structure identified as a temple-plan tomb at Olba.....	285
Safiye AYDIN	
Preliminary assessments of a new collection of Late Roman ware found at the theatre in the city of Prusias ad Hypium.....	299
Akın TEMÜR	
Preliminary considerations on the Roman Baths in Sebastopolis	311
Melih ARSLAN, Burçak DELİKAN	
Roman imperial octagonal gems: analyses and interpretations	331
Melih ARSLAN, Burçak DELİKAN	
Gemstones depicting Hermes from Asia Minor in the Roman imperial period	353

PERIOADA MEDIEVALĂ / PÉRIODE MÉDIÉVALE / MEDIEVAL PERIOD

Alin FRÎNCULEASA, Eduard Andrei GHINEA, Octav NEGREA, Emil GRIGORESCU	
Contribuții arheologice privind perioada timpurie a epocii medievale în nordul Munteniei. O evaluare preliminară a locuirii de tip Ipotești-Cândești din situl de la Urlați (Prahova).....	375
Archaeological contributions to the Early Medieval period in northern Muntenia: a preliminary assessment of the Ipotești-Cândești - type settlement at Urlați (Prahova)	
Ioana MANEA	
Maximum entropy modelling for predictive archaeology: mapping 8 th – 11 th century settlements in Ilfov County	417
Réka FÜLÖP	
Beyond cultural groups. Rethinking Horedt's cultural grouping system in Early Medieval Transylvania	427
Erwin GÁLL, Zsuzsana KOPECZNY, Róbert GINDELE, Gergely SZENTHE, Ștefan POPA	
<i>Sfârșitul tipo-cronologiei?</i> Problema datării mormântului 113 cu depunere de resturi de cal de la Vălcani – <i>Vamă</i>	447
<i>The end of typo-chronology?</i> The dating problem of grave 113 with horse remains from Vălcani – <i>Vamă</i>	
Alexandru MORINTZ, Franceska ȘTIRBU, Ștefania MEȘTERIUC, Irina HUICĂ	
Un mormânt medieval cu inel sigilar și vas de sticlă descoperit la Bufta – <i>La Cârână/Mănești</i>	463
A Medieval grave with a signet ring and glass vessel from Bufta – <i>La Cârână/Mănești</i>	

SECOLELE XVIII – XX / XVIIIe – XXe SIÈCLES / XVIIIth – XXth CENTURIES

Adrian IONIȚĂ	
Cercetări arheologice la „Ansamblul fostului conac Lecca Micșunești” (sat Micșuneștii Mari, com. Nuci, jud. Ilfov)	495
Archaeological investigations at the “Former Lecca Micșunești Manor” (Micșuneștii Mari village, Nuci commune, Ilfov County)	
Corina Anca SIMION, Daniela CRISTEA-STAN, Elena Alexandra ISPAS, Maria Loredana MARIN, Alexandru Răzvan PETRE, Oana GÂZA, Maria Valentina LUCA-ILIE, Cristian MĂNĂILESCU	
Cercetări arheometrice la „Ansamblul fostului conac Lecca Micșunești” (sat Micșuneștii Mari, com. Nuci, jud. Ilfov)	523
Archaeometric investigations at the “Former Lecca Micșunești Manor” (Micșuneștii Mari village, Nuci commune, Ilfov County)	
Radu-Alexandru DRAGOMAN, Sorin OANȚĂ-MARGHITU	
O arheologie a patru noi martiri ai Bisericii Romano-Catolice din România și ai Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice.....	539
An archaeology of four new martyrs of the Roman Catholic Church in Romania and of the Romanian Church United with Rome, Greek-Catholic	

SĂPĂTURI PREVENTIVE / FOUILLES PRÉVENTIVES / PREVENTIVE EXCAVATIONS

Silviu ENE, Silviu ILIUȚĂ, Alin DIACONU, Dorel MICLE	
Cercetări arheologice preventive în situl de la Moșnița Nouă – <i>Hotarul satului</i> (2018)	563
Preventive archaeological investigations at the Moșnița Nouă – <i>Hotarul Satului</i> (2018)	
Mircea NEGRU, Silviu ENE, Elena GAVRILĂ	
Cercetări arheologice la București, Militari – <i>Câmpul Boja</i> . Campania 2015	595
Archaeological investigations at Bucharest, Militari – <i>Câmpul Boja</i> . The 2015 campaign	
Silviu ENE, Silviu ILIUȚĂ, Alin DIACONU, Dorel MICLE	
Cercetări arheologice preventive în satul Macedonia, orașul Ciacova, punctul Biserica „Sfânta Cuvioasa Parascheva” (campania 2020)	623
Preventive archaeological investigations in Macedonia village, Ciacova, at the „Sfânta Cuvioasa Parascheva” Church (2020 campaign)	
Silviu ILIUȚĂ, Silviu ENE, Alin DIACONU, Dorel MICLE	
Cercetări arheologice preventive în Ciacova, punctul <i>Atelier bronz</i> (2018)	639
Preventive archaeological investigations at the Ciacova – <i>Atelier Bronz</i> (2018)	
Abrevieri / Abréviations / Abbreviations	655

CONTRIBUȚII ARHEOLOGICE PRIVIND PERIOADA TIMPURIE A EPOCII MEDIEVALE ÎN NORDUL MUNTENIEI. O EVALUARE PRELIMINARĂ A LOCUIRII DE TIP IPOTEȘTI-CÂNDEȘTI DIN SITUL DE LA URLAȚI (PRAHOVA)

Alin FRÎNCULEASA^a, Eduard Andrei GHINEA^a, Octav NEGREA^a, Emil GRIGORESCU^a

^a Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova; e-mails: alinfranculeasa@yahoo.com, e.ghinea1991@gmail.com, octavnegrea@yahoo.com, lime94g@gmail.com

Keywords: Urlați, 5th–7th centuries AD, Ipotești-Cândești culture, dwellings, pottery, mould, relative and absolute chronology

Abstract: Archaeological investigations were conducted in the town of Urlați (Prahova) at a multi-layered site whose occupation begins in the Neolithic, continues through the Eneolithic, the Bronze Age, the 2nd–3rd centuries AD, the 5th–7th centuries AD, and extends to the end of the medieval period. A substantial body of information has been accumulated, partly disseminated in a series of scientific studies and archaeological reports. This article proposes an evaluation of the discoveries attributed to the 5th–7th centuries AD, belonging to the Ipotești-Cândești culture. Information regarding the investigated archaeological features and their inventories, as well as their relative and absolute chronology is presented. The archaeological research carried out at this site and its results are also placed within a regional context.

Cuvinte-cheie: Urlați, secolele V–VII d.Hr., cultura Ipotești-Cândești, locuințe, ceramică, tipar, cronologie relativă și absolută

Rezumat: În localitatea Urlați (Prahova) au fost realizate cercetări arheologice într-un sit pluristratificat cu o locuire care debutează în neolitic, traversează eneoliticul, epoca bronzului, secolele II–III d.Hr., secolele V–VII d.Hr. și atinge sfârșitul perioadei medievale. S-a acumulat un volum consistent de informații, parțial diseminate într-o serie de studii științifice sau rapoarte arheologice. În acest articol propunem o evaluare a descoperirilor atribuite culturii Ipotești-Cândești și încadrate în secolele V–VII d.Hr. Sunt prezentate informații privind complexele arheologice cercetate, inventarul acestora și cronologia relativă și absolută. De asemenea, sunt așezate într-un context regional cercetările arheologice din situl menționat și rezultatele acestora.

INTRODUCERE

Localitatea Urlați este situată în zona central-nordică a Munteniei, la contactul dintre Câmpia Română și zona deluroasă (masivul Dealul Mare – Istrița), fiind traversată de râul Cricovul Sărat (Fig. 1/1). Situl arheologic de la Urlați – *La Câmp/La Islaz* se află în imediata apropiere a islazului localității și la sud de liceul Brâncoveanu Vodă. Este amplasat pe un martor de terasă, care are forma unei fâșii triunghiulare cu vârful ascuțit orientat spre VSV și cu baza la ENE. Această formă naturală de teren are lungimea de peste 450 m (ENE–VSV) și lățimea maximă de cca 270 m (NVN–SES) (Pl. II/2). Martorul de terasă este situat la 132 m altitudine, iar înălțimea sa maximă, raportată la lunca din imediata apropiere, este de aproape 3 m. Este limitat spre nord și vest de o zonă mlăștinoasă, cu o vegetație specifică. Situl se află lângă o sursă secundară de apă dulce, preluată de către râul Cricovul Sărat, care curge la circa 900 m vest. Izvoare locale alimentează un areal relativ întins (Fig. 1; Pl. II/3), controlat prin canale artificiale de dirijare a apei, amenajate în perioada regimului comunist (Pl. I/3)¹.

Săpătura arheologică în acest sit a fost derulată în două etape, respectiv 2004–2006 și 2013–2025. În prima

etapă, situl a fost doar sondat, scopul principal fiind stabilirea potențialului acestuia în vederea programării unei cercetări arheologice sistematice². Săpăturile au fost reluate în anul 2013, fiind transformate în unele sistematice³. Cercetarea a acoperit o suprafață care traversează situl pe o lățime maximă de 25 m și pe o lungime care atinge maximum 83 m (suficientă cât să suprapună parțial albia colmatată a izvoarelor/pârâului aflat la nord). În urma săpăturilor arheologice, suprafața acoperită de cercetări a ajuns să fie de aproximativ 2000 mp (Pl. II/1–2).

Fără să fie unitară pe toată întinderea sitului, stratigrafia arheologică este următoarea: după 0,20–0,25 m de sol afectat de arătură, cu materiale arheologice aflate în poziție secundară, urmează o depunere negricioasă groasă de circa 0,40 m, în zona centrală (spre margini se subțiază și/sau dispăre cu totul). În acest strat au fost descoperite materiale/complex arheologice specifice secolelor XVI–XVII/XVIII, V–VII, II–III, epocii bronzului (culturile Tei și materiale Monteoru) și celei eneolitice (cultura Gumelnița). Urmează un strat argilos, de culoare gălbuie, gros de maximum 10 cm, care suprapune o locuire aproape insesizabilă pe profilurile secțiunilor, atribuită epocii

¹ Frînculeasa 2024, p. 215.

² Andreescu et alii 2007; Frînculeasa et alii 2018, p. 238.

³ Frînculeasa 2024.

Figura 1. 1. Imaginea panoramică a zonei în care se află situl (săgeată roșie) de la Urlați (foto O. Negrea); 2–3. situl arheologic de la Urlați văzut dinspre vest-sud-vest (foto A. Frînculeasa).

Figure 1. 1. Panoramic view of the area where the Urlați site is located (red arrow) (photo O. Negrea); 2–3. the archaeological site at Urlați seen from the west–southwest (photo A. Frînculeasa).

neolitice timpurii (cultura Starčevo–Criș). De la suprafață a fost recuperat un ciob tipic pentru cultura Boian–Giulești⁴.

DESPRE LOCUIREA IPOTEȘTI–CÂNDEȘTI

În nivelul arheologic datând din perioada medie-val-timpurie au fost descoperite cinci locuințe adâncite și două gropi de extragere a lutului sau de provizii⁵. Locuințele au fost descoperite răsfirate pe toată suprafața cercetată (Pl. II/1). Toate au formă rectangulară, dar, din perspectiva dimensiunilor/suprafețelor acestora, pot fi incluse în două grupe distincte: aproximativ 7,5 mp pentru trei complexe și cca 15 mp pentru celelalte două. Adâncimea gropilor săpate pentru amenajarea podelelor acestor locuințe

diferă: de exemplu, B.10 nu se adâncește mai mult de 0,25 m în stratul gălbui natural (coboară până spre -0,50 m față de nivelul actual), în timp ce B.5 și B.6 ajung până la -0,95–1,10 m (față de același reper). Locuințele au cuptoare realizate în calupuri de lut rezervate într-un colț (SE și NE), într-un singur caz cu spațiu săpat separat de pereții/groapa locuinței (B.6). În cazul B.5, cuptorul avea două faze de construcție, rezultate prin refacerea pe un alt amplasament a celui inițial (Pl. V/7). Deși cuptoarele sunt realizate în calupuri de lut, în structura lor au fost folosite și pietre, iar cel din B.5 (faza a II-a) ar putea fi considerat un *pietrar*. În cazul locuinței B.7, spațiul dedicat amenajării cuptorului fusese rezervat, dar acesta nu a mai fost finalizat/săpat (Pl. X). În ceea ce privește B.10, cuptorul era realizat într-un calup de lut care avea formă dreptunghiulară, dar nu a fost săpat în partea centrală a acestuia, ci spre margine, într-un colț aflat lângă peretele sudic (Pl. XII/9).

⁴ Frînculeasa 2024, p. 216.

⁵ Frînculeasa, Negrea 2023; Frînculeasa 2024.

În locuințe am identificat urmele unor gropi de par și traseele/amprentele unor tălpi de lemn pentru fixarea suprastructurii. În trei locuințe existau gropi dispuse în fața cuptorului sau ceva mai depărtat de acesta, în care se aflau amestecate pietre, ceramică, lemn ars și oase de mamifere (Pl. VI/8–9; IX/5–6). Observăm și o adaptare la morfologia terenului în cazul locuințelor amenajate spre marginile terasei, unde aceasta prezintă o pantă mai accentuată spre sud sau mai lină spre nord. Podeaua este orizontală, dar adâncimea raportată la terenul din exterior este diferită în funcție de direcția pantei.

În ceea ce privește inventarul acestor complexe, se remarcă B.10, care, după abandonarea sa, pare să fi funcționat ca groapă menajeră: cantitatea de ceramică (nr. cioburi = 292), precum și oasele de mamifere (28) recuperate sunt net superioare celorlalte bordeie. De exemplu, în B.7 au fost descoperite 35 de cioburi, dintre care numai 16 pot fi atribuite secolelor V–VII d.Hr. (7 NME⁶), iar în B.7 resturi de la două vase (bazele acestora) și o buză de oală, deci nu mai mult de 15 cioburi (3 NME). Pentru B.6 am numărat 59 de cioburi (7–8 NME), iar din B.5 provin 166, plus resturi de la un vas întregibil (12 fragmente). Dintre aceste cioburi, 18 provin din pietrar și două dintr-o groapă aflată în fața aceleiași structuri de combustie. Spre deosebire de B.10, în care ceramica și oasele au provenit din umplutură și din cuptor, cele din B.5 au fost descoperite mai ales pe podeaua locuinței (Pl. VI/2–7), în structura pietrarului sau în gropi săpate în interiorul acesteia. Au fost descoperite puține oase de mamifere în aceste complexe, excepția fiind B.10, situație deja menționată.

DESCRIEREA COMPLEXELOR ARHEOLOGICE CERCETATE

Locuința B.5 avea dimensiuni maxime de 4,4 × 3,6 m (Pl. III; VI/11, 13). Cuptorul se află în colțul de SE, cu două faze de construcție. Inițial, cuptorul a fost amenajat într-un calup rezervat. Ulterior, acesta a fost demontat (a fost păstrată latura de nord, înglobată în pietrar), în locul său fiind ridicat un *pietrar* (0,90 × 0,70 m), construit mai aproape de colțul de SE al locuinței. Gura de acces a pietrarului era spre SSV. Baza/vatra era mozaicată datorită arderii intense, iar pereții erau verticali (Pl. V). Cu excepția pietrelor dinspre colțul de SE, care aveau dimensiuni de circa 0,10–0,15 m înălțime, așezate vertical pe marginea lor, celelalte erau mai mici, cu forme neregulate. Grosimea vetrei era de cca 1–2 cm, iar arsura de 3–5 cm. În interiorul locuinței au fost descoperite mai multe gropi de par, dar și amprenta (ușor îngropată) a unor bârne ce făceau parte din structura de lemn a construcției/bârnelor (tălpi). Pe latura de NV au fost descoperite trei gropi, iar pe cea de SE un număr similar. Acestea se adânceau de la baza bordeiului până la -0,5 m. Inițial, aveau formă circulară, apoi, după 10 cm adâncime, deveneau dreptunghiulare în plan, cu profil în U (Pl. IV). La sud-vest de cuptor, la 0,65 m de acesta, a fost descoperită

o groapă ovală (0,55 × 0,35 m), cu pereții oblici, adâncă de circa 0,25 m. În interiorul acesteia se aflau pietre, lemn ars, cenușă, dar și câteva fragmente ceramice (Pl. IV/1–2; VI/8–9). În fața cuptorului apar numeroase gropițe (diam. = 5–6 cm), puțin adânci (2–3 cm), care ar putea să reprezinte urmele lăsate de picioarele unui scăunel mutat/reșezat frecvent (Pl. IV/1–2, 5; VI/11). Pe podeaua bordeiului au fost descoperite numeroase pietre provenite din distrugerea pietrarului sau, posibil, prăbușite de pe acoperiș (întinse pe mare parte din suprafața locuinței) (Pl. VI/1). De asemenea, au fost recuperate multe fragmente ceramice (de la cel puțin 15 vase) (Pl. VI/1–7), toate lucrate cu mâna, singura formă consemnată fiind cea de borcan (Pl. XIV–XVII). Pentru unul dintre vase a putut fi reconstituită forma întreagă și a fost parțial restaurat (Pl. XVI/1). Fragmente ceramice erau prezente și în cuptor, inclusiv prinse în calup. Din această locuință provine și o piesă (sârmă de bronz), fără să poată fi precizată funcționalitatea acesteia (Fig. 4/1).

Locuința B.6 avea dimensiuni maxime de 3,50 × 3,30 m. Deoarece terenul era într-o ușoară pantă, baza locuinței ajungea la -0,95 m spre N și -0,55 m spre S (Pl. VII; VIII; IX/8). Cuptorul era săpat într-un calup de lut rezervat (dimensiuni de 1 × 0,90 m), dispus în colțul de NE al construcției. Calupul se păstra pe o înălțime de 0,50–0,55 m. Cavitățile cuptorului propriu-zis avea cca 0,60 × 0,50 m, iar la gura acestuia vatra continua 10–12 cm spre interiorul bordeiului (Pl. VIII). Vatra era mozaicată datorită arderii intense, iar pereții cuptorului erau verticali până în apropierea cupolei. Grosimea vetrei era de circa 1–2 cm, iar arsura de 3–5 cm. În cuptor, dar și în dărâmăturile acestuia, au fost descoperite fragmente de la două vase lucrate la mână și numeroase pietre. Au fost identificate mai multe gropi de par cu diametre de 0,20–0,35 m, puțin adânci (0,8–0,15 m), care făceau parte din structura construcției. În zona de sud a bordeiului a fost descoperită o groapă ovală (0,50 × 0,40 m) cu pereții oblici (adâncă de maximum 0,20 m), pe fundul căreia se aflau cinci pietre, cenușă și lemn ars (Pl. IX/5–6). În locuință au fost descoperite fragmente ceramice lucrate exclusiv cu mâna (Pl. XVIII; XIX/1–6).

Locuința B.7 avea dimensiuni de aproximativ 2,7 × 2,3 m; baza se afla la -0,62 - 0,67 m (față de nivelul actual de călcare); spațiul rezervat pentru cuptor era dispus în colțul de SE, dar cuptorul încă nu fusese amenajat; zona rezervată cuptorului avea 0,75 × 0,55 m (Pl. X). În umplutura complexului au fost descoperite câteva fragmente ceramice foarte mărunte, toate lucrate la mână (Pl. XIX/6–9).

Locuința B.10 avea dimensiuni de 2,7 × 2,6 m, un cuptor săpat în calup rezervat (0,9 × 0,7 m), dispus în colțul de ESE al locuinței (Pl. XI–XII). Cuptorul avea dimensiuni reduse de circa 0,7 × 0,5 m; spre limita estică a acestuia am surprins păstrată parțial gaura de evacuare a fumului, dispusă vertical în partea superioară a calotei (pereții erau fățuiți) (Pl. XII/1–6). Pe latura de SSV se afla o groapă de par (diam. = 0,30 m) (Pl. XII/7–8). Complexul a avut un inventar ceramic bogat (remarcăm o tipsie, un vas cu cioc de scurgere), descoperit inclusiv în umplutura cuptorului

⁶ Număr Minim de Exemplare.

(Pl. XX–XXVI). Tot în cuptor se aflau și pietre arse. Din această locuință provin o piesă din metal (fier), o închizătoare de geantă purtată la centură sau amnar (Fig. 4/2–3), precum și un fragment de tipar pentru turnat piese din metal (Pl. XXVIII).

Locuința B.13 era orientată NNV–SSE, avea dimensiuni de 2,40 × 2,20 m, iar baza se afla la -0,40–0,45 m (Pl. XIII). Cuptorul cotlonit în calup rezervat era dispus în colțul de SE al locuinței și avea 0,60 × 0,40 m; vatra acestuia era mozaicată și avea formă ovală (Pl. XIII/4–6). În umplutură (Pl. XIII/5), dar și în fața cuptorului se aflau pietre, care erau arse. În locuință, am identificat o groapă circulară (diam.= 0,50 m, adâncime = 0,20 m), săpată spre marginea vestică a acesteia, cu umplutură de culoare negricioasă (Pl. XIII/3–4); în partea superioară a gropii am descoperit resturile unui vas lucrat cu mâna (baza vasului), dar și o buză (Pl. XXVII/2–4, 6). Ceva mai jos se aflau o buză de la un vas borcan, un os de mamifer (astragal), dar și fragmente ceramice cu nisip în pastă, dintre care una decorată cu brâu pe buză (epoca bronzului). Din aceeași zonă a fost prelevată baza unui alt vas lucrat cu mâna (Pl. XXVII/1, 5).

Menționăm și o groapă descoperită în S.IX, carourile 16–17. Avea umplutură negricioasă și dimensiuni de cca 1 × 0,6 m (intra în profilul vestic al secțiunii), atingând adâncimea de 1,45 m. În umplutură am descoperit câteva fragmente ceramice lucrate la mână, specifice culturii Ipotești–Cândești. Alte gropi au fost descoperite în interiorul locuințelor, în inventarul cărora au fost găsite pietre, oase de mamifere, lemn ars și/sau fragmente ceramice.

MATERIALE ARHEOLOGICE. ELEMENTE DE CRONOLOGIE RELATIVĂ

A. Ceramica reprezintă principala categorie de material arheologic descoperit în așezarea de la Urlați (Pl. XIV–XXVI). Provine din umplutura locuințelor (inclusiv din cuptoare sau din structura acestora), din gropi aflate în interiorul acestora sau săpate pentru a se extrage lut. Numai patru cioburi au fost descoperite în strat (două din zona gurii și două funduri de vase) (Pl. XXVI/7–11). Distribuția ceramicii în complexele arheologice nu este una uniformă, există locuințe cu material numeros (B.5, B.6, B.10), dar și altele din care provine un număr restrâns de fragmente (B.7, B.13).

Cu excepția unui singur fragment ceramic lucrat la roată înceată (Pl. XIX/6–7), materialul ceramic este realizat cu mâna, rudimentar și utilitar. Aceste caracteristici pot fi observate atât din asimetria pereților vaselor, cât și din faptul că multe dintre acestea păstrează urmele degetelor ce au modelat respectivele recipiente. Cea mai mare parte a ceramicii este arsă secundar.

Pe baza observațiilor microscopice (Fig. 2)⁷, dar și macroscopice, pasta vaselor poate fi clasificată în trei

categorii: **a.** pastă cu ceramică pisată în compoziție; **b.** pastă mixtă, care prezintă în compoziție atât pietriș fin, cât și ceramică pisată; **c.** pastă ceramică degresată cu pietriș fin. Exceptând degresantul din compoziție, toate categoriile ceramice menționate cunosc mai multe asemănări decât deosebiri. Astfel, cele trei categorii prezintă o matrice poroasă și un nivel de sinterizare scăzut⁸. Toate cele trei categorii prezintă în compoziție nisip fin, cu mică. Prima excepție de la aceste trei categorii este pasta tipsiei, aceasta fiind cea mai grosieră, cu o matrice deosebit de poroasă și cu o sinterizare foarte slabă, ce prezintă ca degresant exclusiv pietrișul fin foarte slab sortat (Fig. 2/5). A doua excepție este o pastă fină degresată cu nisip fin sau calcar (particule observabile doar prin mărire optică). Aceasta este arsă oxidant, matricea este mai puțin poroasă (se pot observa cavități sub 1 mm în pastă), dar sinterizarea este bună (am numit-o „pasta X”). Ultima excepție, atât din punct de vedere tehnic, cât și din punct de vedere al speciei, este fragmentul realizat folosind roata înceată. Acesta prezintă pietriș fin ca degresant; matricea este foarte poroasă, iar nivelul de sinterizare este slab. Arderea este necontrolată, dat fiind faptul că exteriorul este ars oxidant, iar nucleul fragmentului prezintă caracteristicile arderii reducătoare, dar incomplete. Compoziția pastei și modul de modelare a acestui fragment ceramic nu diferă de cea a vaselor modelate manual, cu pastă degresată cu pietriș.

Fragmentele aparținând celor trei tipuri de pastă prezintă atât ardere reducătoare, cât și oxidantă. Există inclusiv câteva exemple de fragmente care prezintă un nucleu ars incomplet, fețele înfățișând oxidare. Acest fapt sugerează o ardere necontrolată⁹. Fragmentul de vas cu cioc pentru turnare face parte din specia de pastă degresată exclusiv cu ceramică pisată. Semnalăm prezența unor zgârieturi asemănătoare inciziilor, care, de fapt, sunt urme lăsate de particulele de degresant agățate în timpul netezirii suprafeței vasului anterior arderii (Pl. XVII/3–4). Decorul este, în general, foarte rar prezent pe suprafețele vaselor lucrate cu mâna¹⁰. Din punct de vedere al calității și mai ales în comparație cu ceramica epocilor clasice, literatura a vehiculat termenul „ultra-grosier”¹¹. În cazul ceramicii de la Urlați, se poate observa încă o ușoară diferențiere; categoria care are în pastă doar ceramică pisată tinde să fie relativ superioară calitativ.

Ceramica, deși este reprezentată de un lot relativ bogat, este foarte fragmentată; un singur vas păstrează segmente suficiente pentru a fi restaurat (Pl. XIV/1). Și în cazul altor câteva vase, prin desen, am reușit să le reconstituim forma în întregime (Pl. XX/1, 5; XXII/1). Câteva elemente trebuie menționate, cum ar fi stadiul cercetării

⁸ Pentru o altă abordare privind pasta ceramicii culturii Ipotești–Cândești, a se vedea Negru *et alii* 2009.

⁹ Teodor 2009, p. 151; Teodor 1996, p. 54–55, 58. D. Gh. Teodor vorbește despre ceramică lucrată manual și arsă în cuptoare unicamerale sau chiar în instalațiile de încălzire din locuințe (Teodor 2005a). Vezi și Teodor 2001 (https://esteo.ro/TTW/Vol_1/v1_s1/3_a10.htm)

¹⁰ Teodor 2001 - https://esteo.ro/TTW/Vol_1/v1_s4/12_3clm.htm (despre decorul vaselor lucrate cu mâna).

¹¹ Teodor 2009, p. 151.

⁷ Aparat utilizat: Microscop AF4515T-FUW, 1.3MP, 20–220x 8 LED-uri (4x alb, 4x UV), 30 fps, USB 2.0.

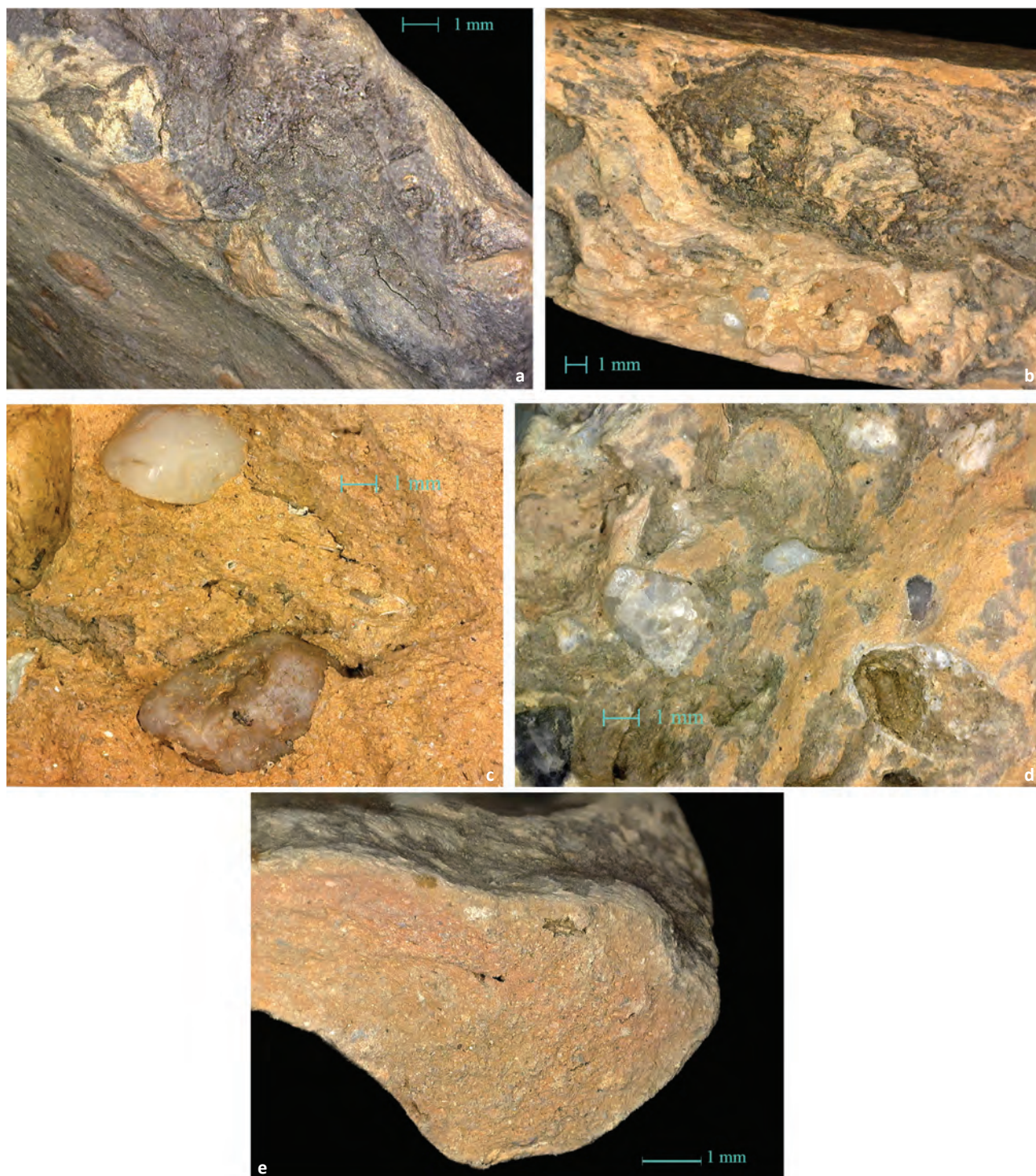

Figura 2. Detalii microscopice asupra pastei ceramicii de la Urlați (a. pastă șamotă, b. pastă mixtă, c. pastă pietriș, d. pastă tipsie, e. pastă X).

Figure 2. Microscopic details of the ceramic paste from Urlați (a. chamotte paste, b. mixed paste, c. gravel paste, d. tray paste, e. paste X).

așezării de la Urlați, fragmentaritatea excesivă a ceramicii, faptul că este lucrată exclusiv cu mâna, caracterul mai curând asimetric al unor pereți, lipsa unei standardizări și neregularități, caracteristici semnalate deja¹². Toate aceste elemente fac ca discuția în jurul tipologiei și

analogiilor să fie abordată sub rezerva acestor limite. Prin urmare, nu ne-am propus în acest stadiu al publicării să realizăm clasificări care să urmărească anumite criterii prestabilite.

Pentru o interpretare a tipologiei ceramicii întâlnite în situl de la Urlați (Fig. 3), am apelat la comparația publicată de

¹² Teodor 2009; Stanciu 2011.

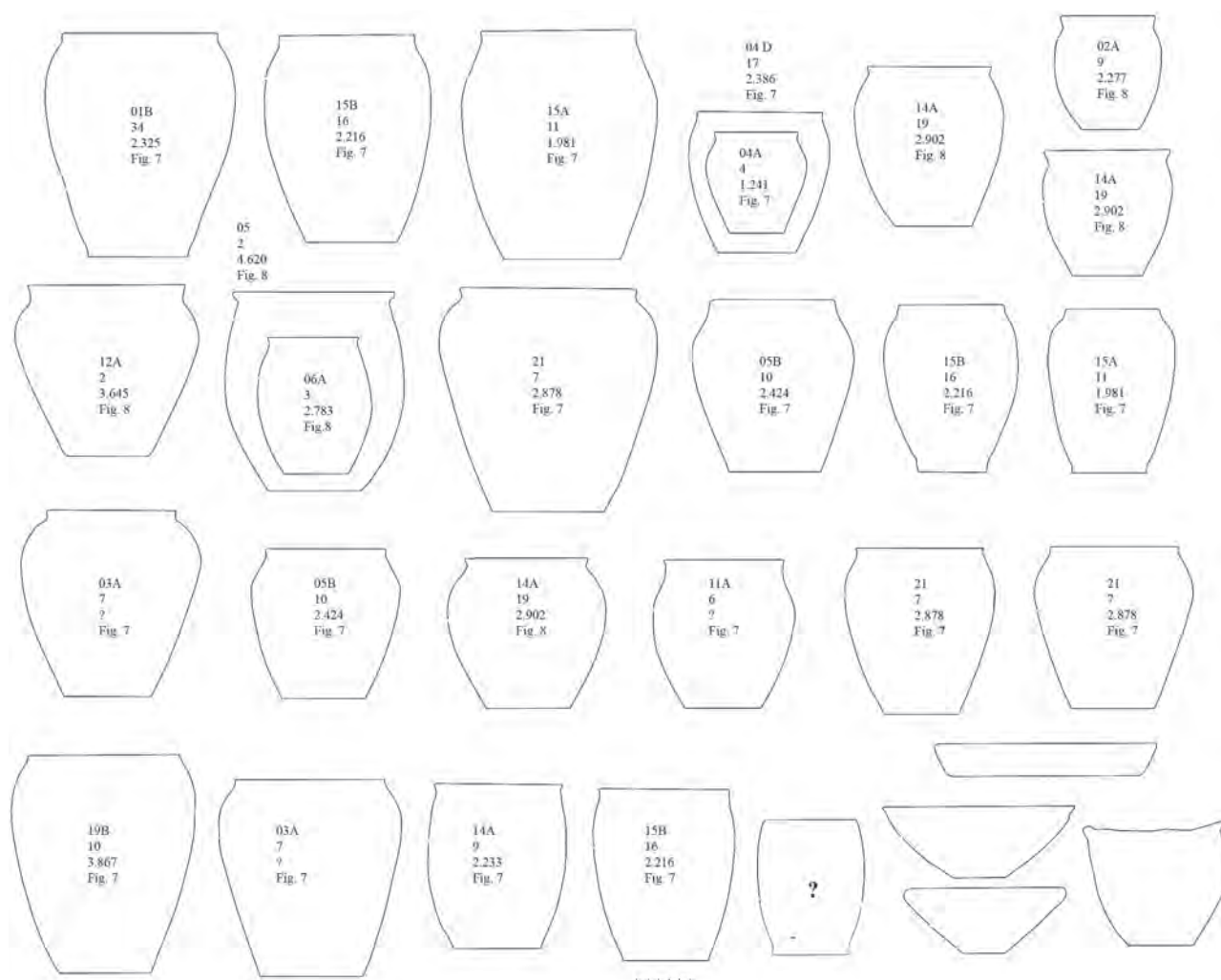

Figura 3. Reconstituirea formelor ceramice prezente în situl de la Urlați (cu marcaje necesare pentru analogii cu E. S. Teodor 2005).

Figure 3. Reconstruction of ceramic forms present at the Urlați site (with markings required for analogies with Teodor 2005).

E. S. Teodor¹³ dintre formele aparținând grupurilor morfologice ale *ceramicii slave* și a *cele din Valahia* (moștenind caracteristici aparținând ceramicii din epocile anterioare). Astfel, clasificarea tipologică a vaselor de la Urlați face trimitere la cea mai apropiată formă din comparația conținută în articolul anterior menționat. Pe fiecare formă apare numele grupului din figură (primul rând), numărul de specimene al grupului (cu rol pur orientativ în cazul nostru), capacitatea vasului (la fel, cu rol pur orientativ) și, în final, figura din articolul lui E. S. Teodor în care se poate găsi analogia. Astfel, avem 18 analogii pentru formele din figura 7 („*slavic pottery*”) și șase analogii pentru figura 8 („*pottery from assemblages in Wallachia*”).

Forma predominantă este cea de vas-borcan/oală (de la dimensiuni mici și medii spre cele mari). Există vase-borcan care au corpul zvult (un procent restrâns) și altele ceva mai robuste, cu pereții arcuiți (ovoidali sau

sferoidali), cu diametrul mai mare, umăr pronunțat sau ceva mai lin/puțin accentuat (Fig. 3). Unul dintre vase are o formă cilindrică (zvultă) (Fig. 3/?), cu buza rotunjită în interior. Această formă nu o regăsim la E. S. Teodor¹⁴, dar seamănă cu cea a unui vas descoperit în situl de la Zalău – *Bulevardul Mihai Viteazul, nr. 104–106*¹⁵. Buzele acestor vase sunt răsfrânte spre exterior, drepte sau teșite. Baza este profilată sau curbată lin spre interiorul vasului. Sunt lipsite de decor, urmele unor zgârieturi/incizii neregulate fiind singurele elemente care pot fi amintite. Unul dintre vase are o perforație pe corp, dispusă mai jos de umăr (Pl. XXVI/7–8). Vasul-borcan/oală, cu origini anterioare, este specific orizontului cronologic analizat, fiind cunoscut în toate siturile cercetate atribuite culturii Ipotești-Cândești¹⁶.

¹⁴ Teodor 2009, fig. 21–22.

¹⁵ Stanciu 2011, pl. 142/10.

¹⁶ Teodorescu 1964; 1970; Teodor 2005; 2009; Stanciu 2011; Frînculeasa et alii 2011.

¹³ Teodor 2005.

Alături de vasele-borcan, am descoperit și o tipsie în umplutura complexului B.10 (Pl. II/1; XXV/7). Aceste vase sunt lucrate cu mâna, au pereții scunzi (0,8–3,3 cm) perpendiculari pe bază sau ușor oblici. Tipsiile sunt apariții frecvente în aceste așezări, considerate de către unii cercetători piese „emblematică” pentru cultura slavă; ele sunt bine atestate în a doua parte a secolului al VI-lea d.Hr.¹⁷ și sunt întâlnite și în secolele VII–IX d.Hr.¹⁸. Tipsiile au fost datate în bazinul Dunării de Jos nu mai devreme de secolul al VI-lea d.Hr.¹⁹. Între cele mai timpurii descoperiri de tipsii de pe teritoriul României cunoaștem locuința 13 de la Botoșana (*terminus post quem* dat de o monedă de bronz cu efigia împăratului Iustinian I datată în intervalul 527–538)²⁰, locuințele 72 și 75 de la Davideni (prima locuință a fost datată pe baza analogiilor fibulei în a doua treime a secolului al VI-lea d.Hr., iar cea de-a doua, tot pe baza analogiei fibulei, în a doua jumătate a secolului al VI-lea)²¹. Atestările continuă în secolul al VII-lea²², dar nu mai sunt prezente de la sfârșitul acestuia și în perioada următoare²³. Din apropierea sitului de la Urlați cunoaștem acest tip de vas la Budureasca²⁴, Târgșoru Vechi²⁵, Șirna²⁶ sau Belciug²⁷. În ultimul sit menționat au fost descoperite fragmente de tipsii provenind de la un număr de 12 exemplare²⁸.

Evidențiem prezența unor fragmente de la trei recipiente cu forme și caracteristici mai rare pentru contextul cultural analizat. Unul este prevăzut cu un cioc de scurgere modelat din buză, iar două au forma de castron. Vasul prevăzut cu un cioc de scurgere modelat din buză este o apariție excepțională (Pl. XXII/2–3; XXVI/1–6). Două vase cu ciocuri de scurgere atribuite aceleiași perioade, considerate creuzete, provin din așezarea de la Băleni²⁹. Un alt creuzet cu cioc provine de la Șirna³⁰. Din cimitirul de incinerare (M.14/1952) de la Sărata Monteoru provin 8 păhărele conic-piramidale, cu gura trilobată (fără oase în ele)³¹. Tot vas trilobat este și cel de la Băneasa, considerat creuzet³². În ce privește vasul de la Urlați, dimensiunile sale, pereții subțiri și forma îl fac diferit; în același timp, funcționalitatea sa nu poate fi aceea de creuzet în care să fie topit metal, deși nu putem exclude utilizarea acestuia în metalurgie. Vase cu cioc apar și în mediul avar³³, dar cu forme (ulcioare/căni) și caracteristici tehnologice diferite de cel de la Urlați

și au fost datate între a doua jumătate a secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea³⁴. Fragmente de castroane provin din situl de la Belciug³⁵.

Ceramica întâlnită este, în proporții covârșitoare, lucrată cu mâna, degresată cu pietriș fin și ceramică pisată și arsă în medii necontrolate. Conform caracteristicilor tehnologice constatate, putem plasa situl de la Urlați în perioada contemporană culturilor Ipotești–Cândești³⁶, Costișa–Botoșana–Hansca³⁷, cu orizontul Lazuri–Pișcolt³⁸, Praga–Korchak³⁹ și Penkovka⁴⁰.

B. Piese de metal. Piesa de fier provenită din B.10 este corodată, are formă alungită, capetele rotunjite spre interior și este plată în secțiune (L = 8,5 cm, l max. = 1,4 cm, grs. = 0,3 cm). Secțiunea este rectangulară, cu marginile rotunjite (Fig. 4/2–3). Pentru o lungă perioadă, astfel de piese au fost considerate amnare. În același timp, ar putea reprezenta o închizătoare de geantă, purtată la centură⁴¹. Realizat dintr-o singură bucată de metal feros, obiectul este dispus orizontal cu două terminații rotunjite și cu două protuberanțe fragmentare în mijloc, care formau un locaș de agățare directă sau prin intermediul unei piese care făcea legătura cu o cataramă (Fig. 4/B).

Obiectul cel mai apropiat de cel de la Urlați provine din zona Ungariei actuale, din necropola de la Kiszombor, respectiv din M.335. A fost identificat ca amnar, cu dimensiuni de 9 cm lungime și 1 cm lățime (este puternic corodat), iar terminațiile, aparent rotunjite, și agățătoarea sunt similare cu cea de la Urlați⁴². O altă analogie parțială apare și în cazul M.148, sub forma unui obiect de metal notat ca amnar, cu lungimea de 11 cm (terminațiile sunt mai evazate și mai puțin rotunjite, mai mici, iar agățătoarea este puternic corodată, pare mai mult o apucătoare)⁴³. Cimitirul este datat între sfârșitul secolului al V-lea și primul sfert al secolului al VI-lea⁴⁴. În necropola de la Carei/Căpleni – Kozárd, în M.5/1996, a fost descoperit un obiect similar, identificat ca amnar⁴⁵. Prezintă următoarele dimensiuni: lungime de aprox. 9 cm și lățime de cca 2,5 cm⁴⁶. Secțiunea are forma unui patruleter neregulat cu muchii drepte, terminațiile capetelor sunt zimțate și îndoite spre

¹⁷ Curta 2006, p. 256.

¹⁸ Teodorescu 1964, p. 493; Teodor 2009, p. 154.

¹⁹ Curta 2016, p. 156.

²⁰ Curta 2016, p. 168–169; Teodor 1984, p. 31, 110, fig. 31/6.

²¹ Curta 2016, p. 169; Mitrea 2001, p. 117–119, 121–122.

²² Curta 2016, p. 170.

²³ Curta 2016, p. 157.

²⁴ Teodorescu 1964; 1971; Teodorescu *et alii* 1993; 1999.

²⁵ Teodorescu 1964; Măgureanu 2010.

²⁶ Olteanu *et alii* 2007, p. 71.

²⁷ Frînculeasa *et alii* 2011.

²⁸ Frînculeasa *et alii* 2011, p. 199, pl. VII.

²⁹ Muscă, Muscă 1980, p. 427, fig. 8.

³⁰ Olteanu *et alii* 2007, fig. 34/4.

³¹ Nestor *et alii* 1953, p. 84–85.

³² Constantiniu 1966, fig. 5/1; Teodorescu 1972, p. 77.

³³ Vida 1999, p. 231, 232, taf. 25/1, 25/2; Stanciu 2011, p. 84–85.

³⁴ Vida 1999, p. 76; Stanciu 2011, p. 85, pl. 21/2.

³⁵ Frînculeasa *et alii* 2011, p. 199, pl. VIII.

³⁶ Teodorescu 1964; 1970; Teodor 2009, p. 126–157; Teodor 2001, https://esteo.ro/TTW/Vol_1/v1_s4/0_sec4.htm.

³⁷ Teodor 1995, p. 223–225.

³⁸ Stanciu 2011.

³⁹ Kazanski 1999, p. 57–76, 83, 85–86, 89–91, 94; Teodor 2009, p. 128, 130–131, 151–153; Teodor 2001, https://esteo.ro/TTW/Vol_1/v1_s2/05_31Pra.htm; Teodor 2001, https://esteo.ro/TTW/Vol_1/v1_s2/05_34Kor.htm; pentru o critică asupra conceptului de cultură Praga-Korchak: Teodor 1994, p. 223–225; Curta 2006, p. 200–216; 2021, p. 32–36, 209–212; Curta, Paliga 2023, p. 134–137.

⁴⁰ Kazanski 1999, p. 101; Teodor 1994, p. 223–225.

⁴¹ Stanciu 2011, p. 62.

⁴² Csallány 1961, p. 190, pl. CXLIV / 11.

⁴³ Csallány 1961, p. 181, pl. CXXVII/8.

⁴⁴ Csallány 1961, p. 331.

⁴⁵ Stanciu 2011, p. 41, 88.

⁴⁶ Csallány 1961.

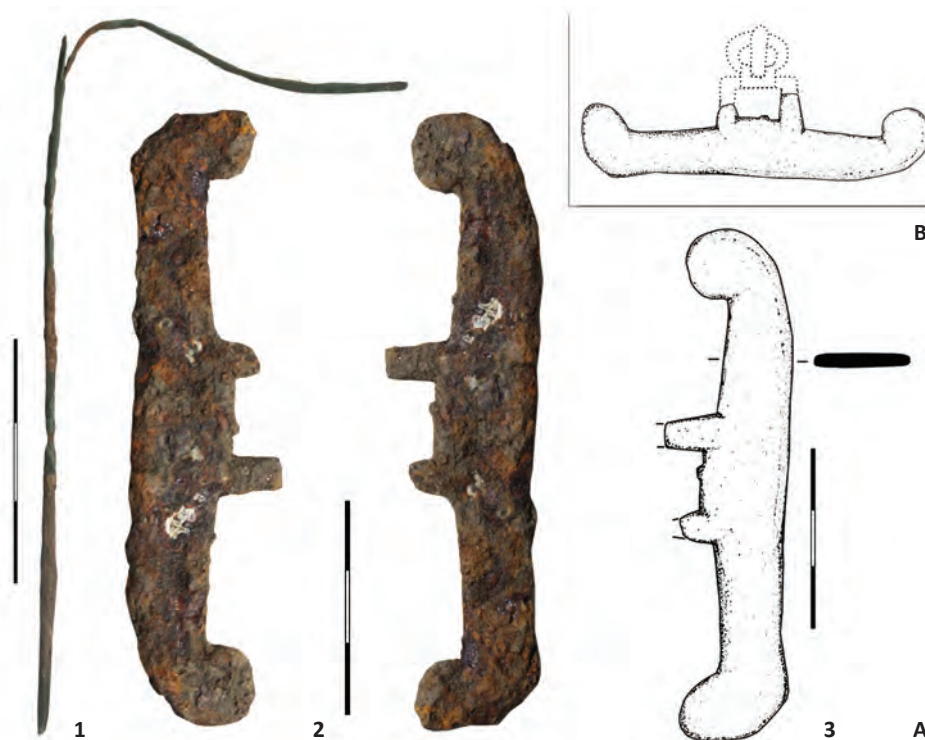

Figura 4. A. Piese din metal din așezarea de la Urlați, realizate din bronz (1) și din fier (2–3); B. reconstituirea ipotetică a sistemului de închidere a unei genți așezate la centură.

Figure 4. A. Metal objects from the Urlați settlement, made of bronze (1) and iron (2–3); B. hypothetical reconstruction of the fastening system of a belt pouch.

interior formând bucle, agățătoarea este prinsă printr-un nit. Datarea acestui sit este plasată în prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr., dar influențele avare pot extinde datarea spre a doua jumătate a secolului al VI-lea d.Hr.⁴⁷. În necropola de la Szentés – *Berekhát* (Ungaria), datată între ultimul sfert al secolului V și mijlocul secolului VI⁴⁸, în mormintele notate 146–147 există un obiect identificat ca „amnar fragmentar”, cu dimensiunea de 8 cm (fără informații despre secțiune, dar cu o terminație ruptă, cealaltă rotunjită ca și în cazul obiectului nostru, dar îi lipsește agățătoarea), obiectul este asociat cu bucăți de cremene⁴⁹. Alte descoperiri similare apar și în M.6 (fără informații despre secțiune); terminația care se păstrează este relativ rotunjită, dar fără o agățătoare, ci pare să prezinte mai degrabă o apucătoare⁵⁰ și în M.224 (sub forma unei bare cu terminații îndoite și rotunjite)⁵¹. Mai aducem în discuție un alt obiect, descoperit accidental într-un mormânt din Bodajk (Ungaria), datat la începutul secolului al VII-lea d.Hr., dar despre care nu avem detalii legate de dimensiunile sale⁵². Altă analogie se găsește în necropola de la Mokrin (Serbia), fără să fie cunoscut

mormântul din care provine acest obiect⁵³. Clasificat ca amnar, avea lungimea de 9,4 cm și lățimea de 2,1 cm⁵⁴. Situl este atribuit începutului epocii avare și este datat între sfârșitul secolului al VI-lea și începutul celui următor⁵⁵, deși acest interval poate fi extins către ultimele decenii ale secolului al VII-lea⁵⁶.

M.2142 din necropola de la Viminacium II (Vișe Grobalja) prezintă și el un obiect asemănător ca formă (secțiune similară de patrulater rotunjit; și terminațiile lipsesc sau diferă, agățătoarea este similară în schimb mai solidă), dar nu ca dimensiuni (lungimea de 7,5 cm, lățimea de 2,2 cm), datat în a doua treime a secolului al VI-lea d.Hr. (faza C2)⁵⁷. O altă piesă, dar cu analogie redusă, provine din fortificația de la Pčinja. Avea lungimea de 8–9 cm și lățimea de 2–3 cm (cu terminații ascuțite și îndoite în sus, dar cu o agățătoare similară, fără informații asupra secțiunii); piesa este datată generic în secolele V–VII d.Hr.⁵⁸. Din necropola medieval-timpurie, din punctul „Bošnjica voće”, localitatea Rakovčani (Bosnia-Herțegovina), menționăm două cazuri: M.16 prezintă un obiect din fier, cu lungimea de 9,5 cm,

⁴⁷ Csallány 1961.

⁴⁸ Csallány 1961, p. 333.

⁴⁹ Csallány 1961, p. 85, pl. LXXVIII / 7–7a.

⁵⁰ Csallány 1961, p. 70, pl. LVII/10.

⁵¹ Csallány 1961, p. 91, pl. XCV/11.

⁵² Fülöp 1984, p. 255, fig. 2/1.

⁵³ Ranisavljev 2007, imaginea 67, pl. XXXV/8; Bugarski, Ivanišević 2016, p. 158, fig. 13.

⁵⁴ Ranisavljev 2007, p. 26.

⁵⁵ Ranisavljev 2007, p. 55–56.

⁵⁶ Bugarski, Ivanišević 2016, p. 157–158.

⁵⁷ Ivanišević *et alii* 2006, p. 122, 223, 227, pl. 44, T.2142/5.

⁵⁸ Georgiev 1985–1986, p. 206–213, fig. 5/3.

notat ca fiind o cataramă pentru închiderea unei genți de curea (terminații rotunjite formând bucle, fără detalii referitoare la secțiune, catarama pare prinsă direct) și M.43, care conține un obiect de metal cu lungimea de 8,7 cm, notat ca având aceeași funcționalitate ca obiectul anterior, prezentând același caracteristici, cu terminații răsucite și catarama prinsă direct. Necropola este datată la sfârșitul secolului al V-lea și în prima jumătate a secolului al VI-lea⁵⁹.

Un exemplu de astfel de obiect identificat ca închizătoare de geantă (de aproximativ 12 cm lungime, capete îndoite pentru a forma bucle, agățătoare și secțiune în formă de patrulater cu colțuri rotunjite și latură mare bombată), dar asociat cu o bucată de silex (cremene), apare și în cazul necropolei din Miren din vestul Sloveniei, în M.6, cu analogii în spațiul german (Germania, Austria, Elveția), datat în a doua jumătate a secolului al V-lea și prima jumătate a secolului al VI-lea⁶⁰. O altă analogie provine din zona nord-vestului Mării Azov (Ucraina), sub forma unui obiect identificat ca fiind un amnar cu lungimea de 12 cm, lățimea de 1,8 cm și grosimea de 0,7 cm. Terminațiile sunt rotunjite, formând bucle, spre deosebire de cele ale obiectului de la Urlați. Piesa prezintă totuși o agățătoare similară, dar secțiunea este mai degrabă rotunjită și a fost datată în a doua jumătate a secolului al VII-lea d.Hr.⁶¹.

Există posibilitatea ca aceste obiecte să fi funcționat atât ca mijloace de închidere a unei genți așezate la centură, cât și ca amnar. Rolul de amnar ar fi cel mai ușor de clarificat datorită modului specific de utilizare a obiectului, care ar provoca urme specifice. Un amnar poate funcționa doar prin detașarea unor microparticule de fier, expuse la oxigen și încălzite de impactul cu cremenea. Această funcționare generează o serie de urme specifice. Pentru o eventuală clarificare a utilizării acestor obiecte puse în discuție⁶², traseologia poate fi un instrument util.

Un alt obiect de metal este reprezentat de o sârmă din bronz descoperită în spațiul aflat în spatele cuptorului din B.5. Nu prezintă elemente morfo-tipologice (Fig. 4/1) care să fie utile unei analize privind cadrul cronologic.

C. Tipar. În locuința B.10 au fost descoperite două fragmente ale unui tipar confecționat din argilă grezoasă (Pl. XXVII)⁶³. Deoarece era ars pe verso, după fragmentare a fost reutilizat în structura cuptorului. Reunind fragmentele, a rezultat un patrulater neregulat cu laturile curbate (L max. = 92,78 mm, l max. = 66,34 mm, grosimea variază între 24,49 mm și 33,53 mm). În partea utilă a tiparului, plană, șlefuită și uzată, este prezent un model compus din patru adâncituri⁶⁴ cu diametrul ce variază între 8,9 și 10,3 mm și

cu adâncimea maximă de aproximativ 8,44 mm. Acestea descriu forma unei cruci cu brațe relativ egale, cu lungimea de 22,57 mm, respectiv 22,17 mm (Pl. XXVII/1, 4). La o distanță de 13,61 mm de adânciturile anterior menționate, observăm un alt model (cu lungimea de 28,42 mm în total), incizat superficial, format din două linii ușor curbe, cea din stânga măsurând 22,04 mm, iar cea din dreapta 28,42 mm, care converg spre o incizie circulară cu diametrul de 8,8 mm (Pl. XXVII/4). Doar cele patru adâncituri prezintă caracteristici utile procesului de manufacturare, celelalte incizii fiind prea superficiale pentru a avea un uz practic.

O analogie a acestei piese poate fi tiparul realizat din marnă de la Hansca-Ialoveni (R. Moldova)⁶⁵, cu dimensiunile de 4 × 4,1 cm, cu scopul de a produce pandantive cruciforme decorate cu granule (în acest caz, patru granule pe capetele brațelor unei cruci egale)⁶⁶. Menționăm și tiparul de la Răcoasa, produs dintr-o gresie grosieră, având două fețe utile, dintre care una are un motiv floral (sau cruciform), decorat la fel, cu patru granule dispuse la distanță egală; tot ansamblul este încadrat de un chenar, ceea ce îi conferă o forma florală⁶⁷. Lipsa unui astfel de chenar în cazul tiparului de la Urlați, absență evidențiată și prin imaginile obținute prin tehnica fotografiei cu lumină razantă (H-RTI), îl apropie de cel de la Hansca, datat în secolele VI–VII d.Hr. Turnarea metalelor în tipare din piatră sau lut este tehnica predominantă în zona de silvostepă a Europei în secolele VI–VII d.Hr.⁶⁸. Pe aceeași față apar incizii ușor adâncite (superficiale) (Pl. XXVII/1, 3); scopul acestora este deocamdată dificil de precizat.

CRONOLOGIA ABSOLUTĂ A LOCUIRII MEDIEVALE-TIMPURII DE LA URLAȚI

Realizarea datărilor absolute în cazul complexelor atribuite perioadei medievale-timpurii s-a dorit să fie o completare a cercetării, un demers care să ofere repere suplimentare privind cronologia locuirii din așezarea de la Urlați. Probele, constând din oase de mamifere, au fost prelevate din complexe închise, respectiv din umplutura locuințelor B.6 și B.10 sau din gropi aflate în interiorul B.5 și B.13. Groapa din B.5 se afla în fața cuptorului (inventar format din oase, ceramică, pietre arse, lemn) (Pl. VI/8–9). Groapa din B.13, situată în partea opusă cuptorului, a fost realizată într-o fază timpurie a utilizării complexului⁶⁹; unul dintre vase se afla în poziție naturală (așezat pe fund), dar în umplutură (-0,30 m adâncime) (Pl. XXVI/2, 6). Osul a fost

⁵⁹ Miletić 1970, p. 121, pl. II/16, XV/10 (mormântul 10), p. 124, pl. IV/43; pl. XV/12 (mormântul 43); Pilarić 1970, p. 179.

⁶⁰ Tratnik, Karo 2023, p. 2111, pl. 3/3.

⁶¹ Komar *et alii* 2006, p. 318, 374, fig. 32/29.

⁶² Roes 1965.

⁶³ Determinare realizată de către M. N. Frînculeasa (Universitatea Valahia din Târgoviște), căreia îi mulțumim.

⁶⁴ Piesa, în care au fost depistate urme de metal, va fi abordată într-un studiu separat. Identificarea reziduurilor de pe suprafața plană a tiparului a fost realizată cu microscopul digital Keyence VHX-X1 din

dotarea Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”. Determinarea compoziției elementale (prezența cuprului în una dintre adâncituri) a fost realizată cu același aparat, care dispune și de un sistem de analiză prin metoda LIBS (*Laser-induced breakdown spectroscopy*).

⁶⁵ Teodor 2005a, p. 164, 173, fig. 8/2.

⁶⁶ Teodor 2005a, p. 164, 173 (fig. 8/2); Tănase 2021, p. 207.

⁶⁷ Tănase 2021, p. 329.

⁶⁸ Tănase 2021, p. 19.

⁶⁹ Nu trebuie exclusă nici situația în care groapa locuinței a tăiat respectivul complex, care era deja abandonat.

Cod laborator	Context arheologic	Probă	Data în ani BP	Ani calibrați, Sigma 1 68.3%	Ani calibrați, Sigma 2 95.4%	Valoare medie
DeA-51957	URLAȚI 2023, B.10	Os de mamifer	1611±21	420–532	416–538	477
DeA-51958	URLAȚI 2023, B.10	Os de mamifer	1564±25	436–533	430–566	496
DeA-51959	URLAȚI 2025 B.13, Gr.1	Os de mamifer	1641±22	404–530	387–538	444
DeA-54062	URLAȚI 2017 B.5, Gr.8	Os de mamifer	1558±21	439–558	432–569	502
DeA-54063	URLAȚI 2017 B.5, Gr.8	Os de mamifer	1565±19	437–551	433–561	494
DeA-54064	URLAȚI 2017, B.6	Os de mamifer	1606±19	421–534	418–538	497

Tabel 1. Date absolute C14-AMS din nivelul de locuire Ipotești-Cândești din situl de la Urlați.

Table 1. Absolute C14-AMS dates for samples collected from the Ipotești-Cândești habitation layer at the Urlați site.

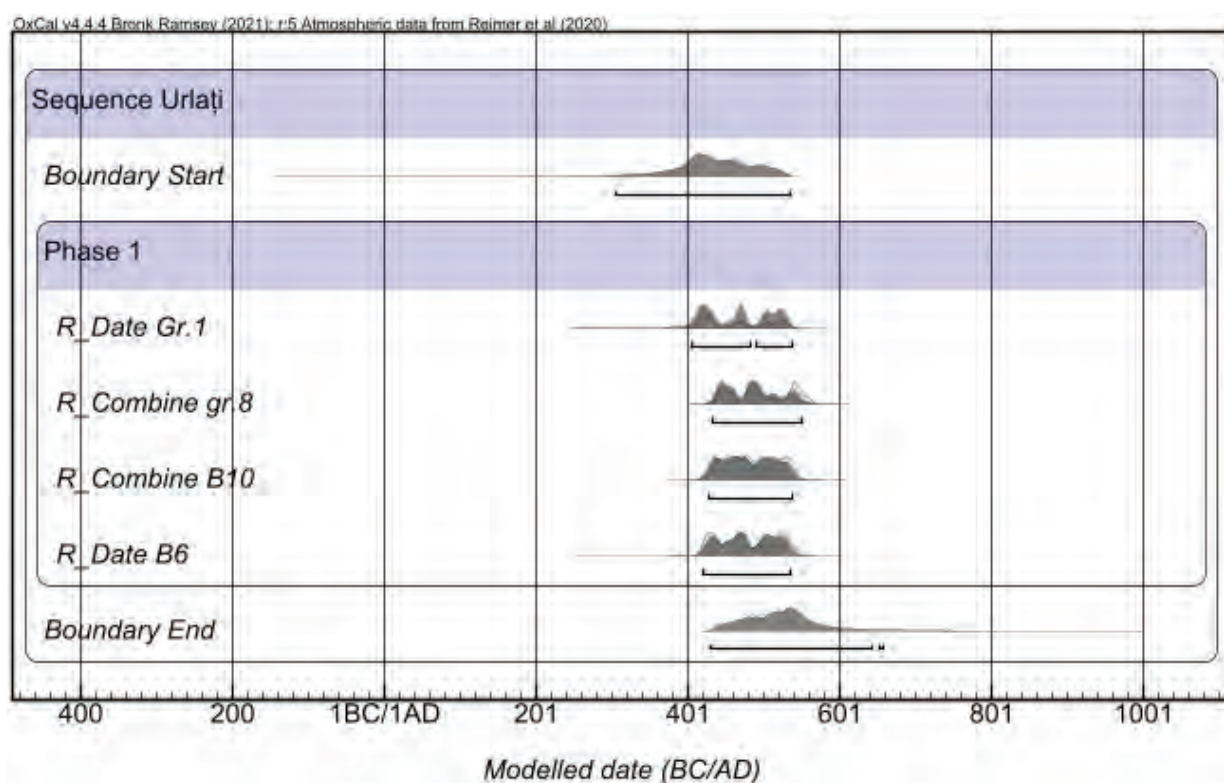

Figura 5. Grafic cu modelarea bayesiană a datelor C14-AMS din nivelul de locuire Ipotești-Cândești de la Urlați.

Figure 5. Graph showing Bayesian modelling of C14-AMS data from the Ipotești-Cândești habitation layer at Urlați.

prelevat din umplutura de culoare maronie a gropii, în care se aflau resturile unui vas-borcan, o buză de vas (Pl. XXVI/1, 3–4, 5) și trei fragmente ceramice din epoca bronzului, acestea din urmă fiind antrenate în timpul săpării gropii sau scurse odată cu prăbușirea pereților acesteia.

Datele obținute în cazul sitului de la Urlați (Tabel 1, Fig. 5) indică o locuire care acoperă din plin secolul al V-lea

și prima jumătate a următorului. Cunoscută printr-un număr restrâns de datări⁷⁰, cronologia absolută a culturii Ipotești-Cândești, dar și a sitului de la Urlați, nu poate fi încă abordată dincolo de un stadiu preliminar.

⁷⁰ Botâr, Puskás 2019.

CONCLUZII

Unde putem să situăm evoluția așezării de la Urlați în contextul arheologic și cultural regional? Astăzi, în Registrul Arheologic Național sunt înregistrate 179 de situri atribuite culturii Ipotești-Cândești. Primele cercetări arheologice care au produs material atribuit secolului al VI-lea d.Hr. au fost efectuate în anii 30 ai secolului trecut în București (Lacul Tei)⁷¹. Un alt sit important este cel de la Sărata-Monteoru în care a fost descoperit un cimitir de incinerare, datat în secolul al VII-lea d.Hr.⁷². Tot în București sunt cunoscute cercetările efectuate la Mihai Vodă – *Arhivele Statului*, la Curtea Veche – *Sf. Ioan Nou* și la Fundenii Doamnei. Urmează publicarea rezultatelor mai multor săpături arheologice care vizau această cultură arheologică din zona Bucureștiului efectuate la Militari – *Câmpul Boja*⁷³, Străulești – *Luncă*, Cățelu Nou, dar și în alte puncte din capitală (*str. Soldat Ghivan*, *str. Soarelui*, *Băneasa*, *Dămăroaia*)⁷⁴. Mai recent menționăm săpăturile restrânse de la *Aleea Scroviștei*, *Strada Neajlovului*, *Dămăroaia*⁷⁵. Cercetările efectuate la Ipotești (jud. Olt)⁷⁶ în anii 1959–1960 de către Muzeul regional din Pitești, cele de la Cândești (jud. Buzău) din anii 1959–1960, sub coordonarea Muzeului regional din Ploiești și cele de la Ciurel (București) din perioada anilor 1956–1961⁷⁷ au fost corelate cu rezultatele cercetării din necropola de incinerare de la Sărata-Monteoru⁷⁸. Un orizont cronologic asemănător, datat inițial „posterior secolului IV”, a fost identificat și în săpăturile de la Târgșorul Vechi, odată cu cercetările demarate în sectorul IA în anul 1958⁷⁹.

În urma periegezelor efectuate în anul 1959 au fost identificate situri în Valea Budureasca, din comuna Vadu Săpat⁸⁰. Odată ce a fost clarificată datarea materialului arheologic de la Cândești, s-a constatat că și Valea Budureasca prezintă aceeași cultură arheologică⁸¹. Primele săpături arheologice au fost realizate aici în anul 1961⁸². Situri aparținând acestei culturi au mai fost identificate și în localitățile Bozieni, Ceptura, precum și pe valea Cricovului Sărat la nord de orașul Urlați (Jercălăi, Plavia). V. Teodorescu menționează în anul 1964 pentru nord-estul Munteniei (regiunea Ploiești conform organizării administrative de atunci) un total de 27 de situri aparținând acestei culturi⁸³. Este anul în care apar numele și conceptualizarea culturii arheologice Ipotești-Cândești, precum și datarea sa în

secolele V–VII d.Hr.⁸⁴. Din județul Prahova menționăm alături de cercetările de la Budureasca⁸⁵ pe cele de la Târgșoru Vechi⁸⁶ sau Șirna⁸⁷, dar și pe cele izolate de la Boboci⁸⁸, Bătrâni⁸⁹, Ghinoaica⁹⁰, Ploiești – *Bereasca*⁹¹. Mai recente, alături de cele sistematice de la Urlați, sunt cercetările preventive restrânse de la Blejoi⁹² sau cele extinse de la Belciug⁹³.

Dacă privim dintr-o perspectivă cantitativă această trecere în revistă a principalelor obiective abordate aflate în regiunea apropiată sau ceva mai îndepărtată de așezarea de la Urlați, pare că siturile atribuite secolelor V–VII d.Hr. au reprezentat un subiect de prim interes pentru cercetători (Fig. 6). Se creează impresia că avem o bază solidă la care să putem raporta rezultatele cercetărilor derulate în situl de la Urlați. Totuși, raportul dintre săpăturile arheologice și valorificarea științifică a rezultatelor este unul net defavorabil ultimului demers menționat. În același timp, zona central-nordică a Munteniei se prezintă ca un areal cu un potențial important în studierea perioadei menționate în acest studiu.

Tipul de locuire și caracteristicile locuințelor de la Urlați (formă, dimensiuni, prezența cuptoarelor amenajate în calup rezervat sau în *platforme de lut cruțat*, în care sunt utilizate și pietrele) se încadrează în tradiția culturală specifică perioadei și arealului analizat⁹⁴. Semnificativă este prezența exclusivă a ceramicii lucrate cu mâna, un element considerat un reper cronologic care marchează o etapă târzie în evoluția culturii Ipotești-Cândești, apreciat de unii cercetători ca fiind de caracter slav⁹⁵. De altfel, principalele caracteristici ale culturii Ipotești-Cândești se conturează mai ales prin particularitățile ceramicii⁹⁶. Situri Ipotești-Cândești cu ceramică lucrată exclusiv manual ne sunt cunoscute în localitățile Vadu Codrii (jud. Olt) – sit datat în secolul al VI-lea d.Hr.⁹⁷, Șuvița Hotarului (jud. Călărași) – datat la sfârșitul secolului VI d.Hr. și în primele decenii ale secolului al VII-lea⁹⁸ și Vadu Anei (jud. Ilfov) – încadrat în secolul al VII-lea d.Hr.⁹⁹. Această caracteristică, privind proporția ceramicii, a fost definită ca „aspectul cultural

⁷¹ Rosetti 1934.

⁷² Nestor *et alii* 1953, p. 86.

⁷³ Negru *et alii* 2009.

⁷⁴ Teodorescu 1964; 1971; 1972.

⁷⁵ Vintilă *et alii* 2014, p. 111, cu bibliografia extinsă.

⁷⁶ Teodorescu 1964.

⁷⁷ Teodorescu 1964; Dolinescu-Ferche 1979.

⁷⁸ Nestor 1960, p. 704.

⁷⁹ Popescu *et alii* 1961.

⁸⁰ Teodorescu, Peneș 1984.

⁸¹ Teodorescu 1964.

⁸² Teodorescu 1964; Teodorescu, Peneș 1984.

⁸³ Teodorescu 1964.

⁸⁴ Teodorescu 1964; 1971.

⁸⁵ Teodorescu 1964; 1971; Teodorescu *et alii* 1993; 1999.

⁸⁶ Teodorescu 1964; Măgureanu 2010.

⁸⁷ Olteanu *et alii* 2007.

⁸⁸ Peneș, Paveleț 2001, p. 9.

⁸⁹ Teodorescu 1994a, p. 173.

⁹⁰ Teodorescu 1998, p. 189.

⁹¹ Teodorescu 2000, p. 238.

⁹² Paveleț 2008; amintim și săpăturile arheologice extinse de la Băleni (Dâmbovița), vezi Muscă, Muscă 1980.

⁹³ Frînculeasa *et alii* 2011, p. 196.

⁹⁴ Măgureanu 2010.

⁹⁵ Kazanski 1999, p. 83–86; Olteanu *et alii* 2007, p. 70; pentru o privire critică, vezi Teodor 1994, p. 223–225; 2005; 2009, p. 128–153, Curta 2021, p. 32–36, 209–216; Curta, Paliga 2023, p. 134–137.

⁹⁶ Teodorescu 1964; 1971.

⁹⁷ Nica, Deleanu 1994.

⁹⁸ Sîrbu *et alii* 1996, p. 105.

⁹⁹ Teodor 2000, p. 132; 2003, p. 331.

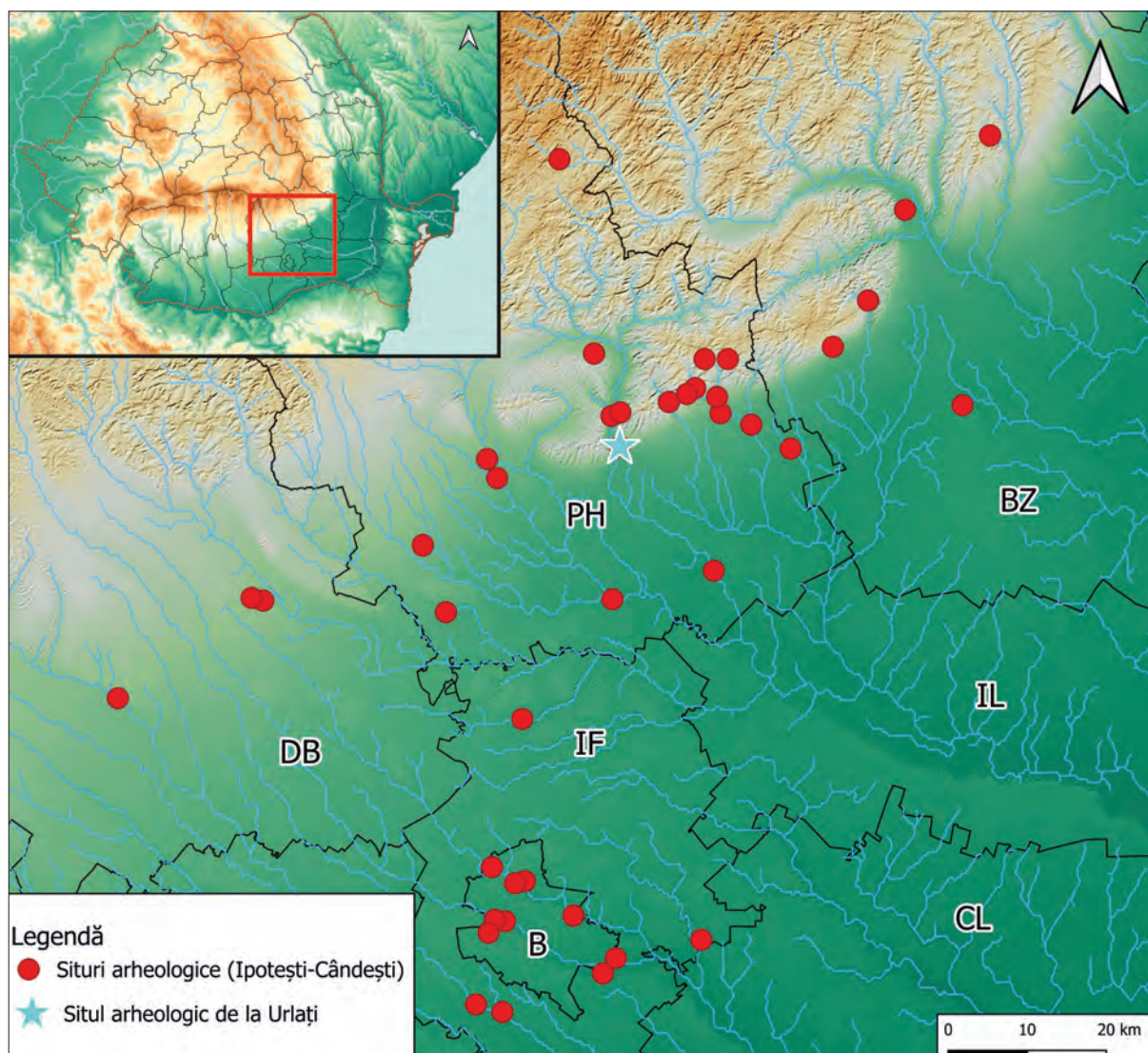

Figura 6. Poziționarea sitului de la Urlați în contextul cercetărilor arheologice din arealul apropiat.

Figure 6. Location of the Urlați site within the context of archaeological research in the nearby area.

Vadu Codrii”, reprezentând perioada de final a culturii Ipotești-Cândești, adică de la sfârșitul secolului al VI-lea d.Hr. până cel târziu la mijlocul secolului al VII-lea d.Hr.¹⁰⁰.

Apariția unui tipar pentru turnat piese de metal se încadrează și ea aceluiași cadru geografic/regional abordat (vezi descoperirile de la Budureasca, Vadu Săpat, Șirna, Aldeni, București, Cândești, Dichiseni, Dulceanca, Izvorul Dulce, Olteni)¹⁰¹. Din zona apropiată de situl de la Urlați menționăm două fibule digitate care provin dintr-un sit aflat în localitatea Gornet-Cricov¹⁰², un fragment de fibulă

digitată descoperit pe raza localității Udrești¹⁰³, precum și un cercl stelat și o brățară de la Ceptura¹⁰⁴.

Datarea cu radiocarbon situează descoperirile de la Urlați într-un interval de timp care acoperă secolul al V-lea d.Hr. și prima jumătate a secolului următor, ceea ce intră în contradicție cu reperele de cronologie relativă abordate, respectiv materialul ceramic prelucrat exclusiv de mână și prezența vasului tîpsie, recipient care apare mai curând în a doua jumătate a secolului al VI-lea. Avansarea unor scenarii precum cel al unor etape diferite de utilizare a complexelor (de la locuire la groapă menajeră) ar putea să explice o parte dintre aceste nepotriviri. În același timp, piesa de fier descoperită în B.10, indiferent de utilizarea sa (amnar sau mijloc de a închide o geantă de curea), ne

¹⁰⁰ Teodor 2003, p. 331; pentru atribuirea ceramicii lucrate manual de pe teritoriul României culturii Praga și problemele aferente, vezi Curta 2018.

¹⁰¹ Ciupercă, Măgureanu 2009; Tănase 2021, p. 242, fig. 54; Măgureanu 2024.

¹⁰² Piese descoperite în anul 2021 de către V. Nitu cu ajutorul detectorului de metale.

¹⁰³ Piesă descoperită în anul 2026 de către E. D. Mihalca cu ajutorul detectorului de metale.

¹⁰⁴ Teodorescu 1994, p. 281.

indică limitele abordării cronologiilor relative exclusiv din perspectiva unor obiecte. Dacă ar fi să admitem o origine în mediul gepidic, acest obiect ar sprijini datarea radiocarbon timpurie a locuirii de la Urlați. Însă, dacă ar fi să urmărim originea acestuia în stepele estice, datarea sa ar fi mult mai târzie, deoarece obiectele de acest tip din acest mediu sunt plasate la sfârșitul secolului al VII-lea.

Datarea absolută reprezintă deocamdată un instrument cu totul secundar în studierea așezărilor atribuite acestei perioade, unele date fiind discutabile¹⁰⁵. Un alt sit pentru care sunt publicate date radiocarbon, cu materialul ceramic lucrat exclusiv cu mână¹⁰⁶, este Șumuleu-Miercurea Ciuc – *Grădina Fodor-kert*. Aici, rezultatele obținute din investigații pe materialul osteologic plasează locuirea în jurul mijlocului secolului al VI-lea, însă datele obținute prin analiza lemnului carbonizat sugerează un interval cuprins între sfârșitul secolului al V-lea și începutul secolului al VI-lea¹⁰⁷. O critică privind rezultatul din urmă poate fi legată de *old wood effect*, întrucât analiza lemnului poate coborî/influența datările.

Datele absolute provenind din situl de la Urlați nu confirmă așteptările privind cronologia relativă ilustrată de artefacte, așa cum este considerat acest aspect de către cercetători. Având în vedere numărul restrâns de date absolute, precum și posibilitatea ca, în viitor, odată cu evoluția săpăturilor, să putem avansa o serie de scenarii privind dinamica internă a așezării care să difere de situația relevată de stadiul actual al cercetării, discuția rămâne una deschisă. În același timp, observând intervalele foarte strânse (de zeci de ani) în care sunt analizate anumite aspecte considerate relevante privind cronologia relativă/evoluția a acestei culturi/perioade, acest instrument ar putea să nu fie unul de real folos, ci să își arate deocamdată limitele. Totuși, aceste repere oferite de datarea cu radiocarbon nu trebuie ignorate sau considerate, fără drept de apel, unele greșite sau nefolositoare interpretării arheologice/istorice. Ele ar putea să marcheze limitele absolutizării cronologiei relative în abordarea acestei perioade. Deși cercetarea este într-un stadiu nu foarte avansat, având în vedere numărul restrâns de publicații dedicate perioadei medievale-timpurii, considerăm că vizibilitatea și apoi relevanța descoperirilor de la Urlați nu sunt neglijabile pentru cei interesați.

BIBLIOGRAFIE

- Andreescu et alii 2007 – R. Andreescu, A. Frînculeasa, D. Garvăn, T. Nica, I. Torcică, L. Niță, V. Dumitrașcu, *Noi cercetări arheologice în Muntenia. Descoperirile de la Urlați (jud. Prahova)*, Argesis 16, 2007, p. 11–37.
- Botár, Puskás 2019 – I. Botár, J. Puskás, *Pătrunderea slavilor în bazinul intracarpatic. Așezarea de la Miercurea Ciuc (Șumuleu) – Grădina Fodor-kert*, MCA 15, 2019, p. 191–216.
- Bugarski, Ivanišević 2016 – I. Bugarski, V. Ivanišević, *On the Group of Graves from Aradac (Aradka) and Germanic Finds from the South of*

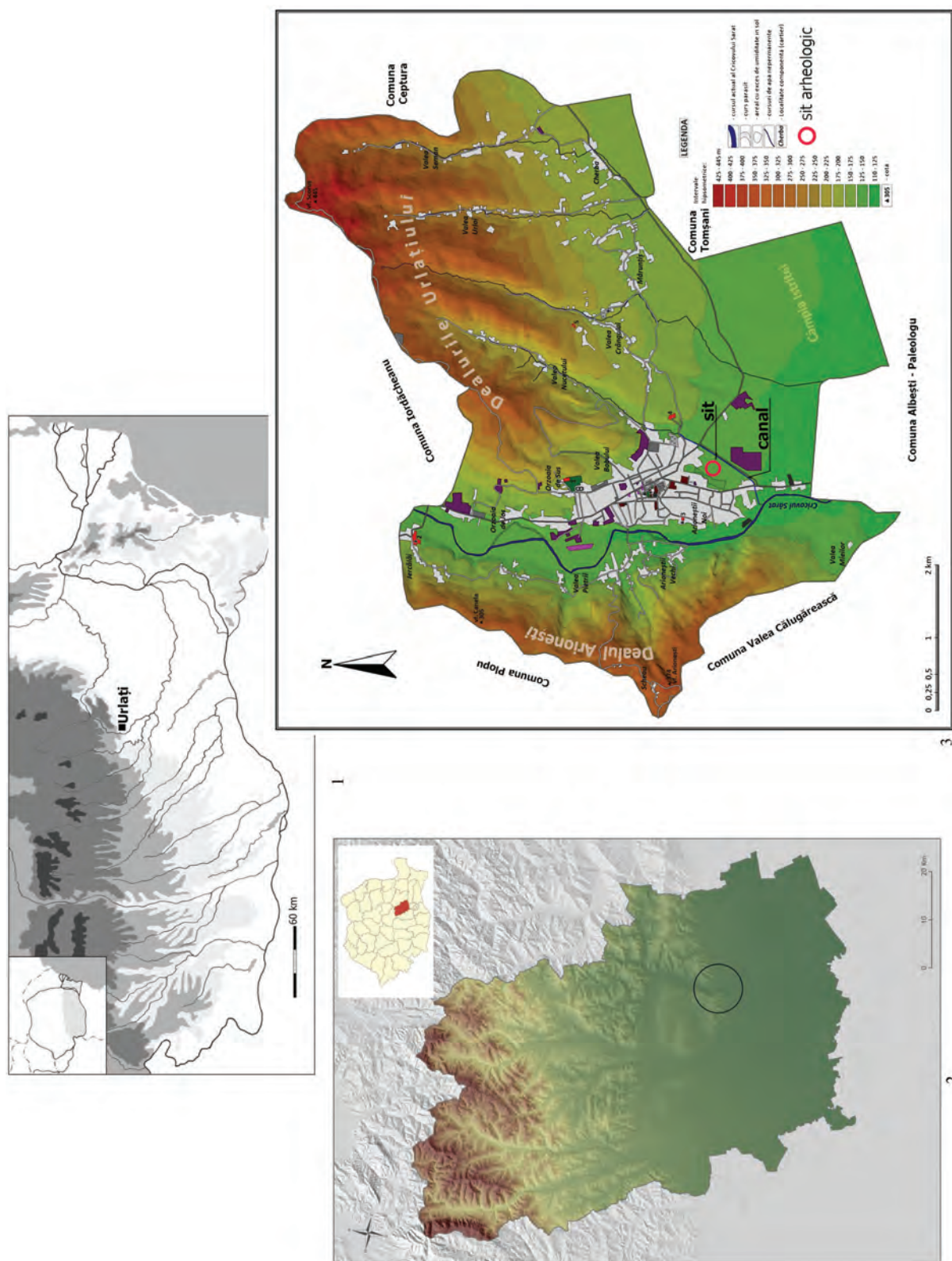
- the Avar Khaganate*, în: T. Csécs, M. Takács (eds.), *Beatus Homo qui invenit Sapientiam, Ünnepi kötet Tomka Péter 75. Születésnapjára*, Győr, 2016, p. 151–167.
- Ciupercă, Măgureanu 2009 – B. Ciupercă, A. Măgureanu, *Unele observații asupra problemei tiparelor din secolele V–VII descoperite în spațiul extra-carpatic*, BMJT 1, 2009, p. 149–157.
- Constantiniu 1966 – M. Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei, în secolele VI–VII e.n.*, SCIV 17(4), 1966, p. 665–678.
- Curta 2006 – F. Curta, *Apariția slavilor – Istorie și arheologie la Dunărea de Jos în secolele VI–VII*, Târgoviște, 2006.
- Curta 2016 – F. Curta, *Observații asupra tipurilor de lut din secolele VI–VII p.Chr.*, în: B. Ciupercă (ed.), *Arheologia mileniului I p. Chr. Identități și schimburi culturale în mileniul I p.Chr.*, vol. V, Brăila, 2016, p. 149–246.
- Curta 2018 – F. Curta, *An Ironic Smile: The Carpathian Mountains and the Migration of the Slavs*, în: G. Bilavski, D. Aparaschivei (eds.), *Studia mediaevalia Europaea et orientalia. Miscellanea in honorem professoris emeriti Victor Spinei oblata*, București, 2018, p. 47–71.
- Curta 2021 – F. Curta, *Slavs in the Making. History, Linguistics, and Archaeology in Eastern Europe (ca. 500–ca. 700)*, London–New York, 2021.
- Curta, Paliga 2023 – F. Curta, S. Paliga, *Slavii în perioada migrațiilor*, Târgoviște, 2023.
- Csallány 1961 – D. Csallány, *Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken (454–568 u. Z.)*, ArchHung 38, 1961.
- Dolinescu-Ferche 1979 – S. Dolinescu-Ferche, *Ciurel, habitats des VI–VIIe siècle de n.é.*, Dacia NS 23, 1979, p. 179–230.
- Frînculeasa 2024 – A. Frînculeasa, *O evaluare a cercetărilor arheologice de la Urlați (jud. Prahova)*, în: V. Sava, F. Gogăltan (eds.), *Epoca bronzului de-o parte și de alta a Carpaților. Studii în onoarea lui Tudor Soroceanu la 80 de ani/The Bronze Age on both sides of the Carpathians. Studies in honor of Tudor Soroceanu at 80 years*, Cluj-Napoca, 2024, p. 215–251.
- Frînculeasa, Negrea 2023 – A. Frînculeasa, O. Negrea, *Urlați, jud. Prahova*, CCA, Campania 2022, A LVII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, Târgoviște, 29–31 mai 2022, p. 443–444.
- Frînculeasa et alii 2011 – A. Frînculeasa, N. Șerban, O. Negrea, V. Dumitrașcu, *Date preliminare privind așezarea medievală timpurie de la Belciug - jud. Prahova*, BMJT 3, 2011, p. 193–222.
- Frînculeasa et alii 2018 – A. Frînculeasa, B. Preda, D. Garvăn, T. Nica, O. Negrea, *La hotarul nordic al culturii Gumelnița: așezarea de la Urlați (jud. Prahova)*, BMJT 10, 2018, p. 237–278.
- Fülöp 1984 – G. Fülöp, *Újabb avar kori temetők Fejér megyében*, Alba Regia 21, 1984, p. 255–259.
- Georgiev 1985–1986 – Z. Georgiev, *Gradishte, s. Pchinja – dotsoantichki i ranovizantiski kastel*, Macedoniae Acta Archaeologica 10, 1985–1986, p. 199–214.
- Ivanišević et alii 2006 – V. Ivanišević, M. Kazanski, A. V. Mastikova, *Les nécropoles de Viminacium à l'époque des Grandes Migrations*, Association des Amis du Centre d'Histoire et Civilisation de Byzance, Paris, 2006.
- Kazanski 1999 – M. Kazanski, *Les Slaves. Les origines (Ier–VIIe siècle après J.-C.)*, Paris, 1999.
- Komar et alii 2006 – V. Komar, A. I. Kuibyshev, R. S. Orlov, *Pogrebeniia kochevnikov VI–VII vv. iz severo-zapadnogo Priazov'ia*, în: A. V. Evgelevskii (ed.), *Stepi Evropy v epokhu srednovekov'ia*, vol. 5, Donetsk, 2006, p. 245–374.
- Măgureanu 2010 – A. Măgureanu, *Așezarea de la Târgșoru Vechi. Pretext pentru unele considerații referitoare la cercetarea așezărilor din secolele VI–VII dintre Carpați și Dunăre*, în: A. Măgureanu, E. Gáll (eds.), *Între stepă și imperiu. Studii în onoarea lui Radu Harhoiu*, București, 2010, p. 253–270.
- Măgureanu 2024 – A. Măgureanu, *A reevaluation of the discoveries from Ipotești, Olt County*, în: C. Paraschiv-Talmațchi (ed.), *Fortresses, Towns and Settlements. Everyday Life on the Edge of Empires (7th–13th Centuries)*, Pontica 57, Supplementum 11, Cluj-Napoca, 2024, p. 9–30.

¹⁰⁵ Curta 2016, p. 167–168; Botár, Puskás 2019, p. 214.

¹⁰⁶ Botár, Puskás 2019, p. 212.

¹⁰⁷ Botár, Puskás 2019, p. 212, 214.

- Miletić 1970 – N. Miletić, *Ranosrednjovekovna nekropola u Rakovčanima kod Prijedor*, Glasnik zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu 25, 1970, p. 119–177.
- Mitrea 2001 – I. Mitrea, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor. Așezarea de la Davideni din secolele V–VIII*, BiblMemAnt 9, Piatra Neamț, 2001.
- Muscă, Muscă 1980 – L. Muscă, T. Muscă, *Săpăturile arheologice de la Băleni-Români, jud. Dîmbovița / Les fouilles archéologiques de Băleni-Români (départ. de Dîmbovița)*, MCA 14, 1980, p. 423–429.
- Negru et alii 2009 – M. Negru, Al. Bădescu, V. Cuculea-Sandu, *București-Militari Câmpul Boja Series VI. Settlements dating from the 5th–7th Centuries* (Archaeological investigations since 1958 up to 2005), București, 2009.
- Nestor 1960 – I. Nestor, *Invazia Hunilor*, în: *Istoria României*, volum I, 1960, p. 694–704.
- Nestor et alii 1953 – I. Nestor, A. Alexandrescu, E. Petrescu, V. Zirra, E. Băluță, N. Constantinescu, A. Cristescu, I. Lungeanu, D. Petrescu, *Șantierul Sărata-Monteoru*, SCIV 4(1–2), 1953, p. 69–86.
- Nica, Deleanu 1994 – M. Nica, E. Deleanu, *Câteva date despre așezările din sec. VI și XVI de la Piatra-Sat (jud. Olt). Punctele «Nucet» și «Vadul Codrii»*, SCIVA 45(1), 1994, p. 61–69.
- Olteanu et alii 2007 – Șt. Olteanu, N. Grigore, V. Nicolae, *Comunitatea sătească de la Șirna, județul Prahova (secolele II–X d.Hr.), în lumina izvoarelor arheologice*, Ploiești, 2007.
- Paveleț 2008 – E. Paveleț, *Raport privind cercetarea arheologică preventivă desfășurată la amplasamentul mall Ploiești, sat Ploieștiori, com. Blejoi, jud. Prahova*, Mousaios 13, 2008, p. 163–171.
- Peneș, Paveleț 2001 – M. Peneș, E. Paveleț, *Așezarea de la Boboci, comuna Jugureni, județul Prahova*, Mousaios 7, 2001, p. 9–15.
- Pilarić 1970 – G. Pilarić, *Antropološka istraživanja artificijelno deformiranih lubanja iz ranosrednjovjekovne nekropole u Rakovčanima kod Prijedora*, Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu 25, p. 179–197, 1970.
- Popescu et alii 1961 – D. Popescu, N. Constantinescu, Gh. Diaconu, V. I. Teodorescu, *Șantierul arheologic Tîrșor (r. și reg. Ploiești)*, MCA 7, 1961, p. 631–644.
- Ranisavljev 2007 – A. Ranisavljev, *Ranosrednjovekovna nekropola kod Mokrina (Early Medieval Necropolis near Mokrin)*, Serbian Archaeological Society. Monographies 4, Beograd, 2007.
- Roes 1965 – A. Roes, *Taschenbügel und Feuerstähle*, Germania 43, 1965, p. 286–299.
- Rosetti 1934 – D. V. Rosetti, *Siedlungen der Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit bei Bukarest*, Germania 18, Berlin, 1934, p. 206–213.
- Sîrbu et alii 1996 – V. Sîrbu, P. Damian, O. Damian, E. Alexandrescu, E. Safta, S. Pandrea, A. Niculescu, *Așezări din zona Căscioarele–Greaca–Prundu. Mileniile I î.Hr.–I d.Hr.*, Brăila, 1996.
- Stanciu 2011 – I. Stanciu, *Locuirea teritoriului nord-vestic al României între antichitatea târzie și perioada de început a epocii medievale timpurii (mijlocul sec. V – sec. VII timpuriu)*, Cluj-Napoca, 2011.
- Tănase 2021 – D. Tănase, *Craftsmen and Jewelers in the Middle and Lower Danube Region (6th to 7th Centuries)*, Leiden–Boston, 2021.
- Teodor 1984 – D. Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V–VII (așezarea de la Botoșana-Suceava)*, București, 1984.
- Teodor 1994 – D. Gh. Teodor, *Slavii la nordul Dunării de Jos în secolele VI–VII d.Hr.*, ArhMold 17, 1994, p. 223–251.
- Teodor 1996 – D. Gh. Teodor, *Meșteșugurile la nordul Dunării de Jos în secolele IV–XI d.Hr.*, Iași, 1996.
- Teodor 2000 – E. S. Teodor, *Așezări din evul mediu timpuriu de la Vadu Anei-Brănești*, CA 11(1), 2000, p. 125–170.
- Teodor 2001 – E. S. Teodor, *Ceramica de uz comun din Muntenia, de la sfârșitul veacului V până la mijlocul veacului VII*, 2001, versiunea online: https://esteo.ro/TTW/index_est.html.
- Teodor 2003 – E. S. Teodor, *O frontieră incertă a lumii romane – Câmpia Dunării de Jos în epoca lui Justinian*, CA 12, 2003, p. 323–358.
- Teodor 2005 – E. S. Teodor, *The Shadow of a Frontier: The Walachian Plain during the Justinianic Age*, în: F. Curta (ed.), *Borders, Barriers, and Ethnogenesis: Frontiers in Late Antiquity and the Middle Ages*, Studies in the Early Middle Ages 12, Turnhout, 2005, p. 205–244.
- Teodor 2005a – D. Gh. Teodor, *Tipare din secolele VI–XI d. Hr. în regiunile Carpato-Nistrene*, ArhMold 28, 2005, p. 159–174.
- Teodor 2009 – E. S. Teodor, *Breviar de arheologie a slavilor timpurii*, în: S. Paliga, E. S. Teodor, *Lingvistica și arheologia slavilor timpurii. O altă vedere de la Dunărea de Jos*, Târgoviște, 2009, p. 113–184.
- Teodorescu 1964 – V. Teodorescu, *Despre cultura Ipotești-Cîndești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (regiunea Ploiești)*, SCIV 15(4), 1964, p. 489–496.
- Teodorescu 1970 – V. Teodorescu, *O nouă cultură arheologică recent precizată în țara noastră. Cultura Ipotești-Cândești (sec. V–VII e.n.)*, Sesiunea de comunicări a muzeelor de istorie 1964, volumul II, București, 1970, p. 104–130.
- Teodorescu 1972 – V. Teodorescu, *Centre meșteșugărești din sec. V/VI–VII e.n. în București*, București II, 1972, p. 73–99.
- Teodorescu 1994 – V. Teodorescu, *Bătrâni*, în: C. Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. I (A–C), București, 1994, p. 173.
- Teodorescu 1994a – V. Teodorescu, *Ceptura*, în: C. Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. I (A–C), București, 1994, p. 281.
- Teodorescu 1998 – V. Teodorescu, *Ghinoița*, în: C. Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. II (D–L), București, 1998, p. 189.
- Teodorescu 2000 – V. Teodorescu, *Ploiești*, în: C. Preda (coord.), *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, vol. III (M–Q), București, 2000, p. 328.
- Teodorescu, Peneș 1984 – V. Teodorescu, M. Peneș, *Matricea de incidență a siturilor de la Budureasca (Budureasca 1 - Budureasca 31) jud. Prahova, oglindă a continuității multimilenare de viață, a unității culturale și a densității paleodemografice în zonă*, Anuarul MJIA 1, 1984, p. 11–50.
- Teodorescu et alii 1993 – V. Teodorescu, V. Dupoi, M. Peneș, D. Lichiardopol, Gh. Panait, *Stațiunea Budureasca, jud. Prahova (Complexe daco-romane și străromânești)*, MCA 15(2), 1993, p. 365–387.
- Teodorescu et alii 1999 – V. Teodorescu, V. Dupoi, M. Peneș-Jiboteanu, Gh. Panait, *Budureasca străveche și statornică vatră de civilizație la originile poporului român. Cercetările arheologice din anul 1983 privind complexele străromânești de tip Ipotești-Cândești (sec. V–VII)*, Mousaios 5, 1999, p. 91–117.
- Tratnik, Karo 2023 – V. Tratnik, S. Karo, *Ostrogoths in Slovenia? Case study of a Late Antique cemetery in Miren, western Slovenia / Vzhodni Goti v Sloveniji? Raziskave grobišča iz obdobja pozne antike v Mirnu, zahodna Slovenija*, Arheološki vestnik 74, 2023, p. 201–240.
- Vida 1999 – T. Vida, *Die awarenzeitliche Keramik I. (6.–7. Jh.)*, VAH 8, Berlin–Budapest, 1999.
- Vintilă et alii 2014 – C. M. Vintilă, E. F. Gavrilă, T. A. Ignat, *Două locuințe din sec. VI–VII descoperite în situl București „Dămăroaia”*, BMJT 6, 2014, p. 105–125.

Planșa III. Imagini din timpul cercetării locuinței B.5, înainte de demontarea umpluturii (1–2) și după (3–4).

Plate III. Images taken during the investigation of Dwelling 5, before removing the fill (1–2) and after (3–4).

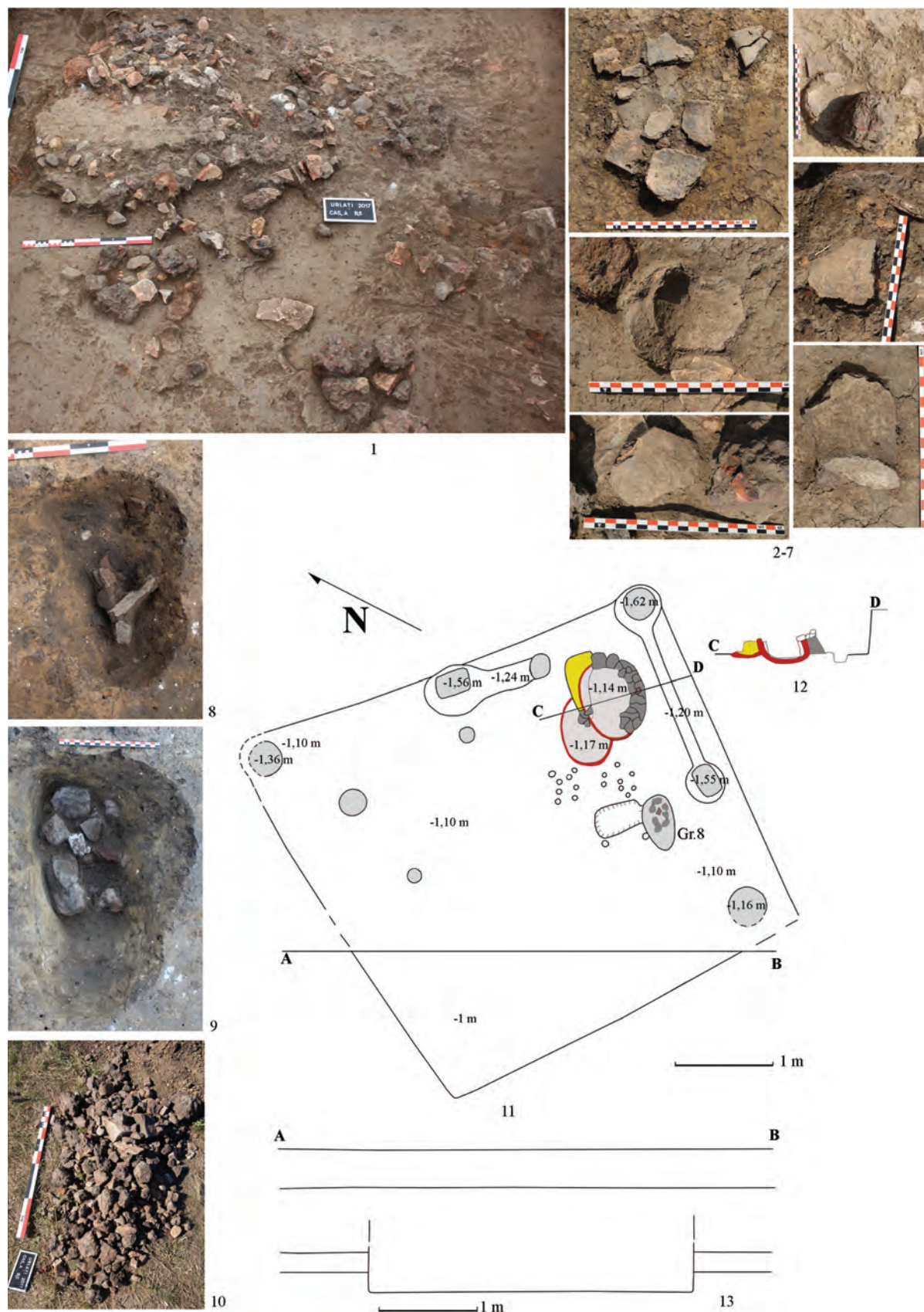
Planșa IV. Imagini din timpul cercetării locuinței B.5 cu detalii ale diverselor intervenții umane și ale cuptoarelor.

Plate IV. Images taken during the investigation of Dwelling 5, with details of various human interventions and the ovens.

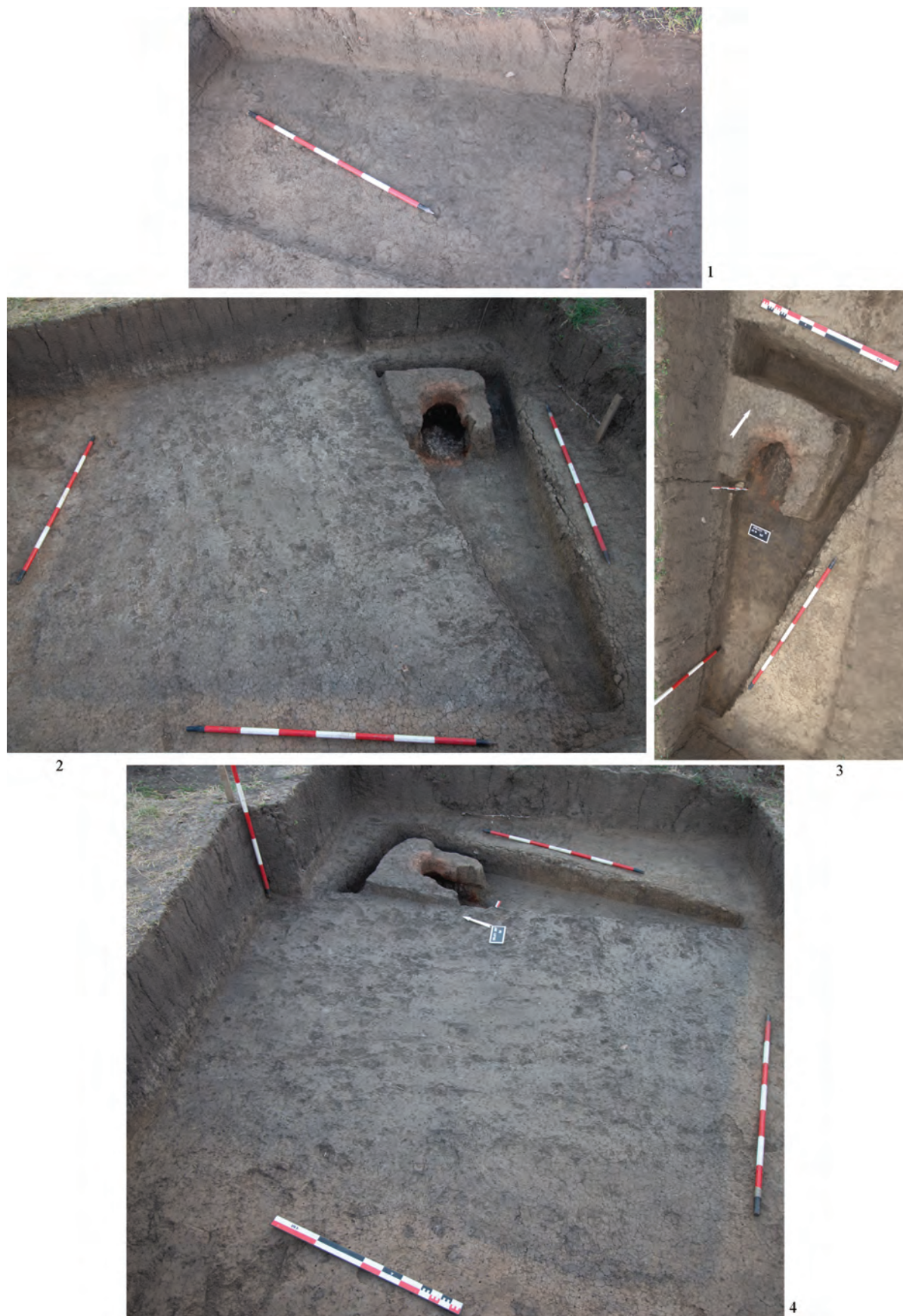
Planșa V. Detalii din timpul cercetării cuptoarelor din locuința B.5.

Plate V. Details from the investigation of the ovens in Dwelling 5.

Planșa VI. Detalii din timpul cercetării locuinței B.5, zona cuptoarelor (1) și a gropii din fața acestora (8–9); ceramică in situ (2–7); planul locuinței (11); secțiuni prin cuptoare (12) și locuință (13).

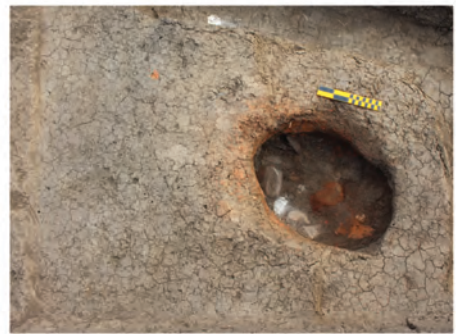
Plate VI. Details from the investigation of Dwelling 5, the oven area (1) and the pit in front of them (8–9); ceramic finds in situ (2–7); plan of the dwelling (11); sections through the ovens (12) and the dwelling (13).

Planșa VII. Imagini din timpul cercetării locuinței B.6, înainte de demontarea umpluturii (1–2, 4) sau după demontarea parțială a acesteia (2–3).
Plate VII. Images taken during the investigation of Dwelling 6, before removing the fill (1–2, 4) or after partial removal (2–3).

1

2

3

4

6

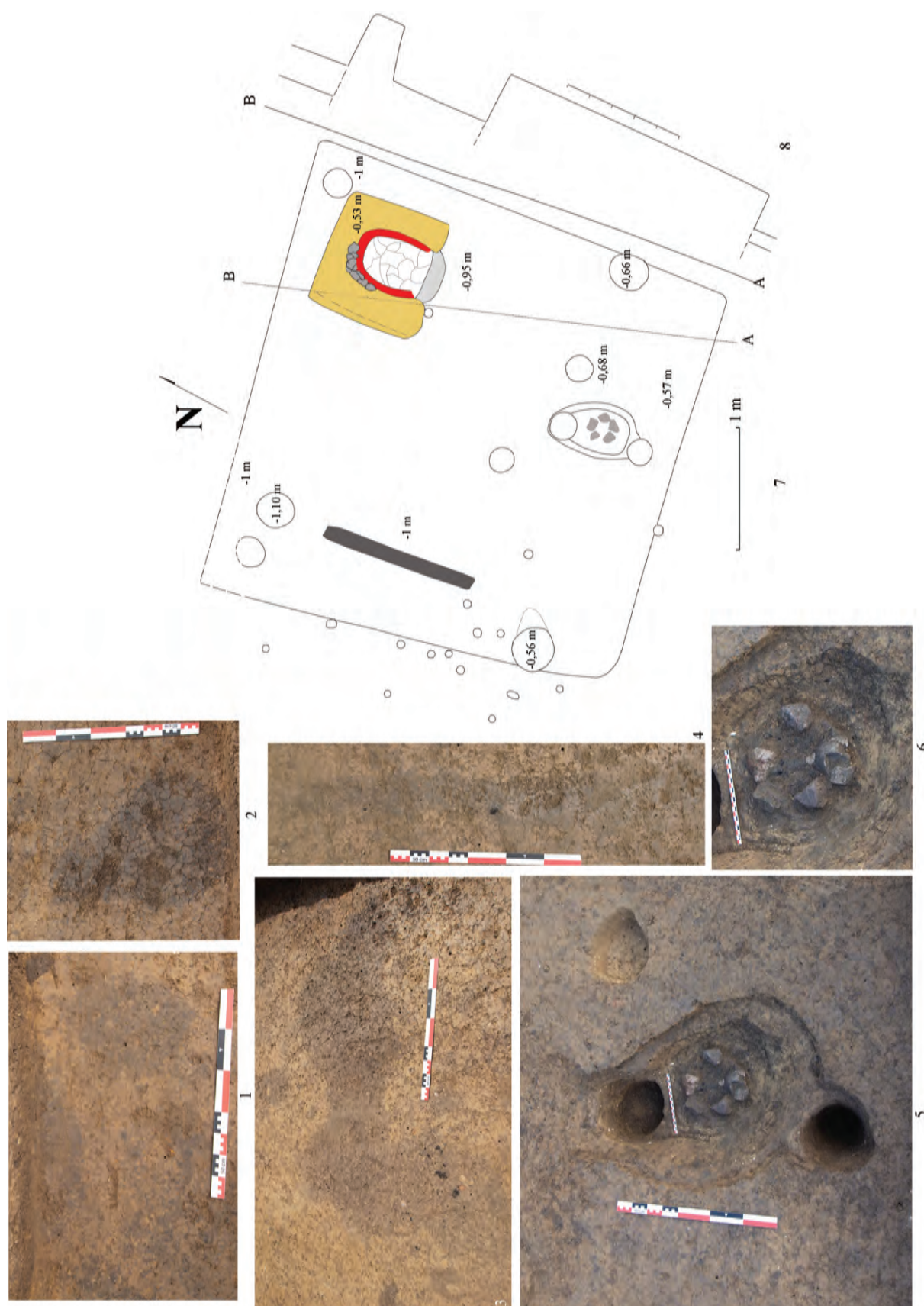
5

7

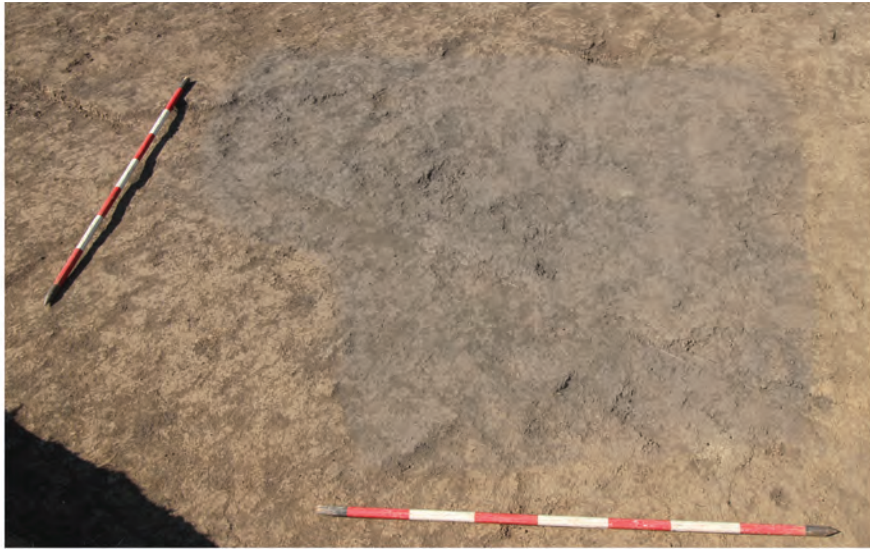
Planșa VIII. Detalii din timpul cercetării locuinței B.6 (1, 3, 5) și a cuptorului acesteia (2, 4, 6, 8).

Plate VIII. Details from the investigation of Dwelling 6 (1, 3, 5) and its oven (2, 4, 6, 8).

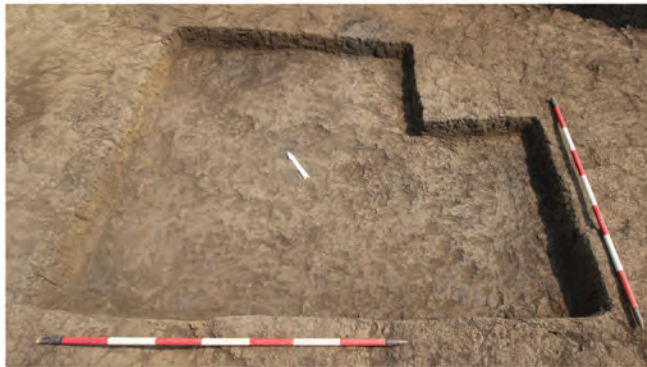

Planșa IX. Detalii din timpul cercetării locuinței B.6 (1–6); plan și secțiune a locuinței B.6 (7–8).

Plate IX. Details from the investigation of Dwelling 6 (1–6); plan and section of Dwelling 6 (7–8).

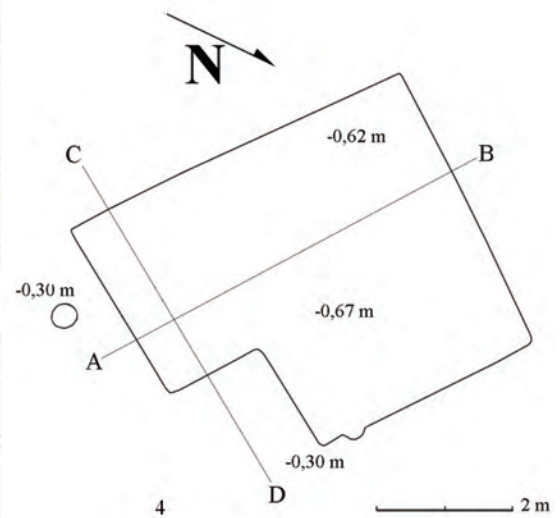
1

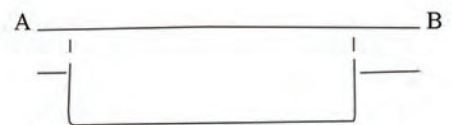
2

3

4

5

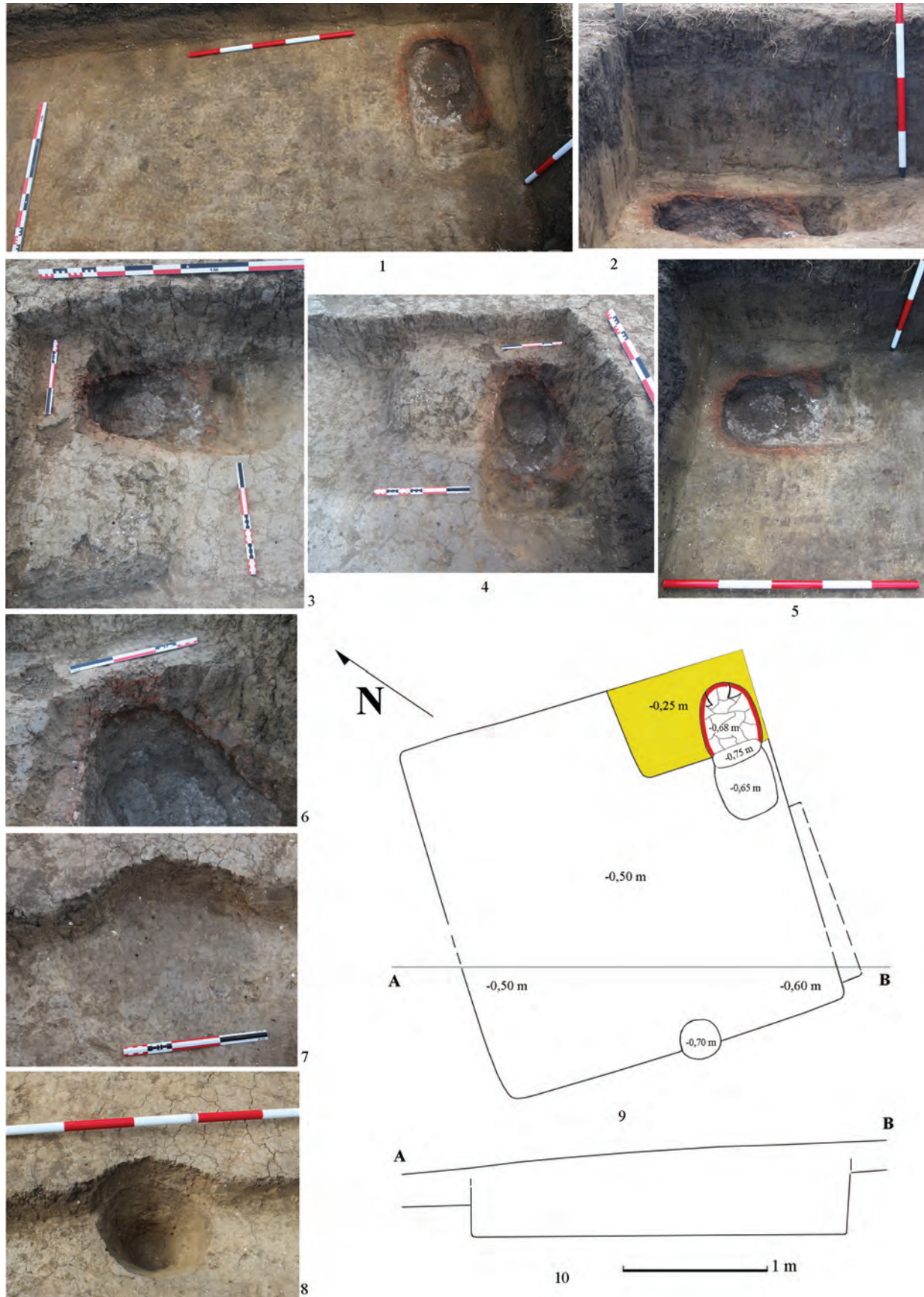
Planșa X. Imagini cu locuința B.7 înainte de demontarea umpluturii (1) și după (2–3); plan și secțiune prin locuința B.7 (4–5).

Plate X. Images of Dwelling 7 before removing the fill (1) and after (2–3); plan and section of Dwelling 7 (4–5).

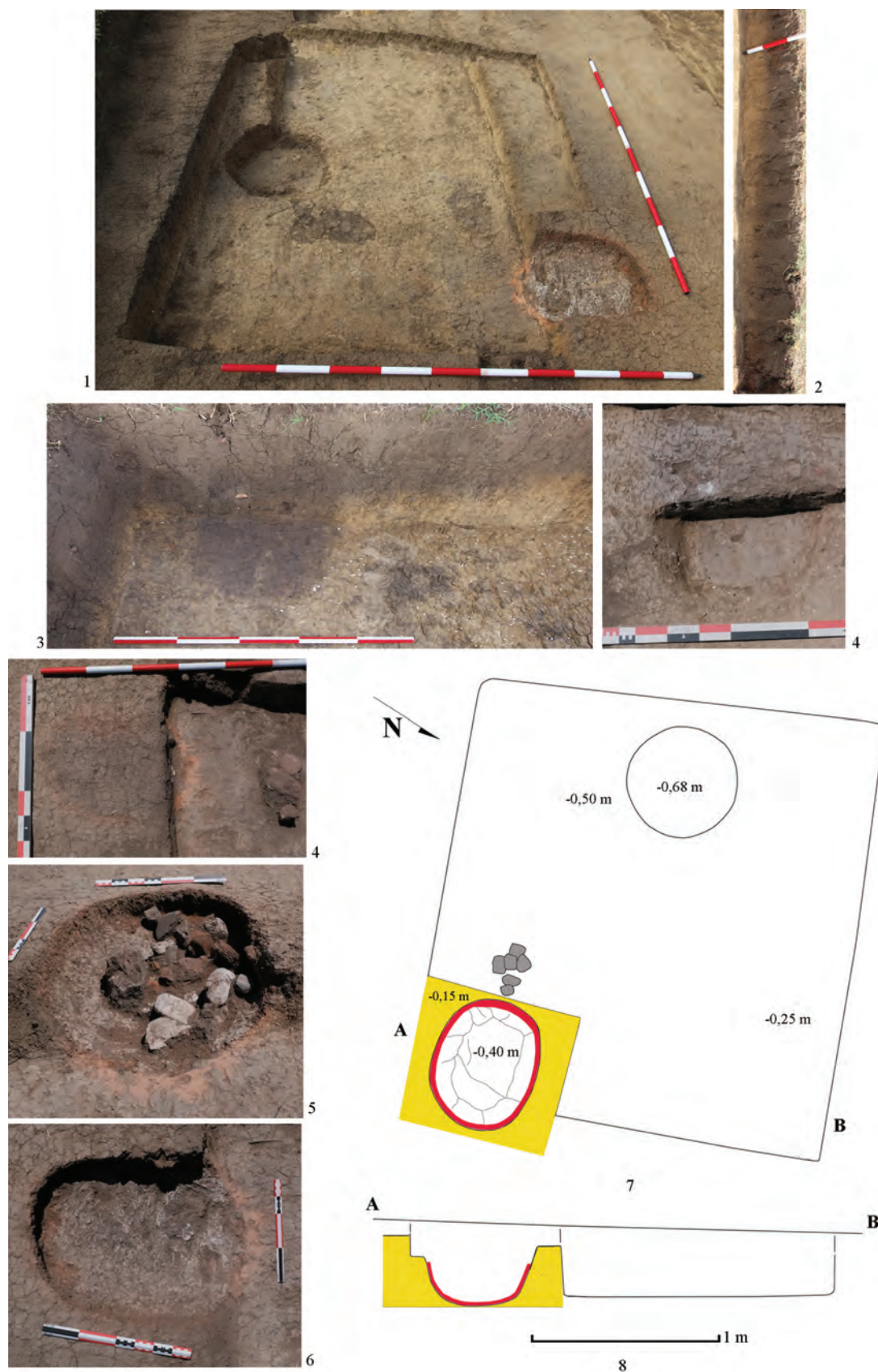
Planșa XI. Imagini din timpul cercetării locuinței B.10, înainte de demontarea umpluturii (1–2) și după (4–8); profil arheologic prin locuința B.10 (3).

Plate XI. Images taken during the investigation of Dwelling 10, before removing the fill (1–2) and after (4–8); archaeological profile through Dwelling 10 (3).

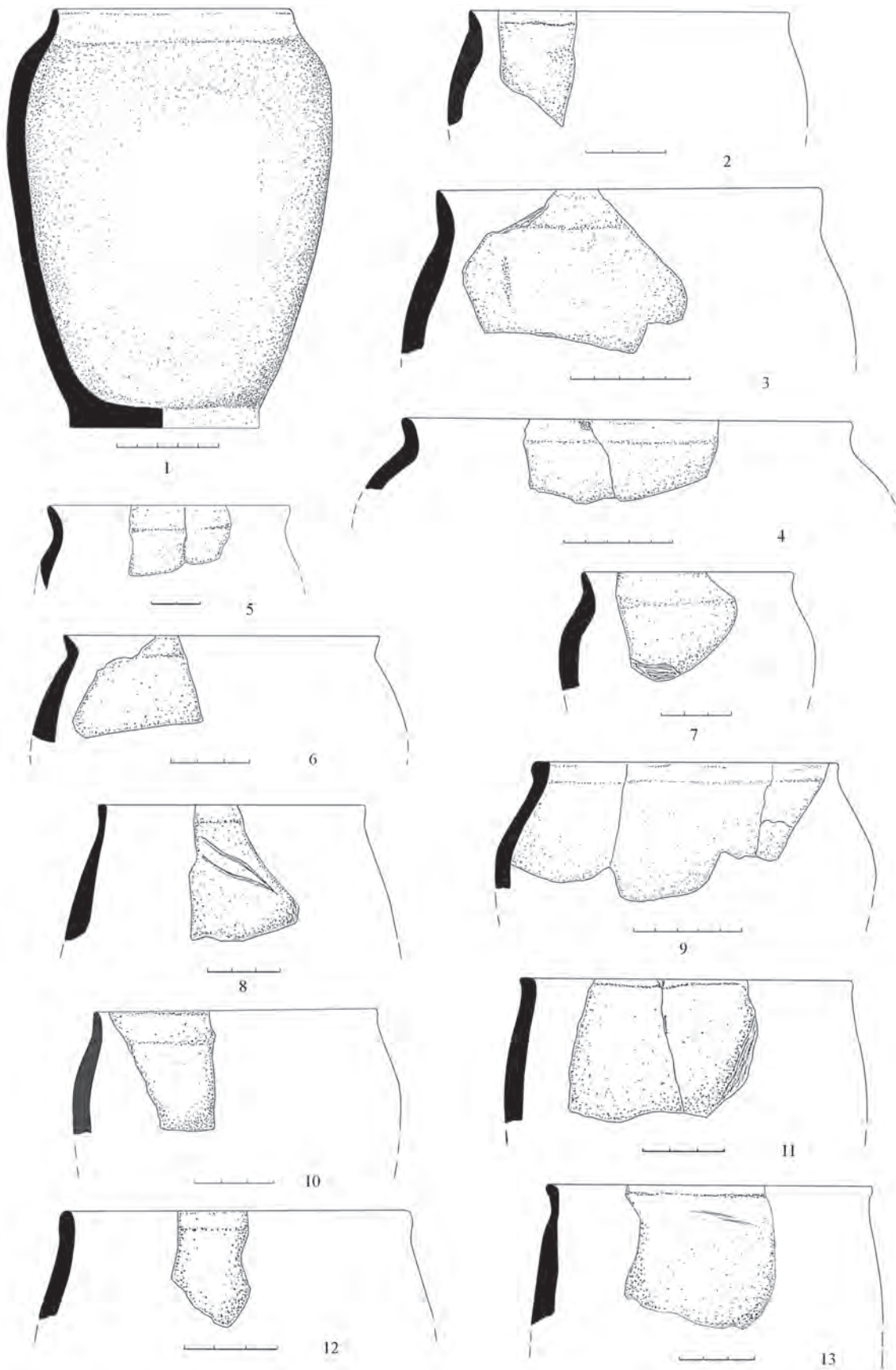
Planșa XII. Detalii din timpul cercetării cuptorului locuinței B.10 (1–6); groapă de stâlp (7–8); plan general și secțiune prin locuința B.10 (9–10).

Plate XII. Details from the investigation of the oven in Dwelling 10 (1–6); post hole (7–8); general plan and section through Dwelling 10 (9–10).

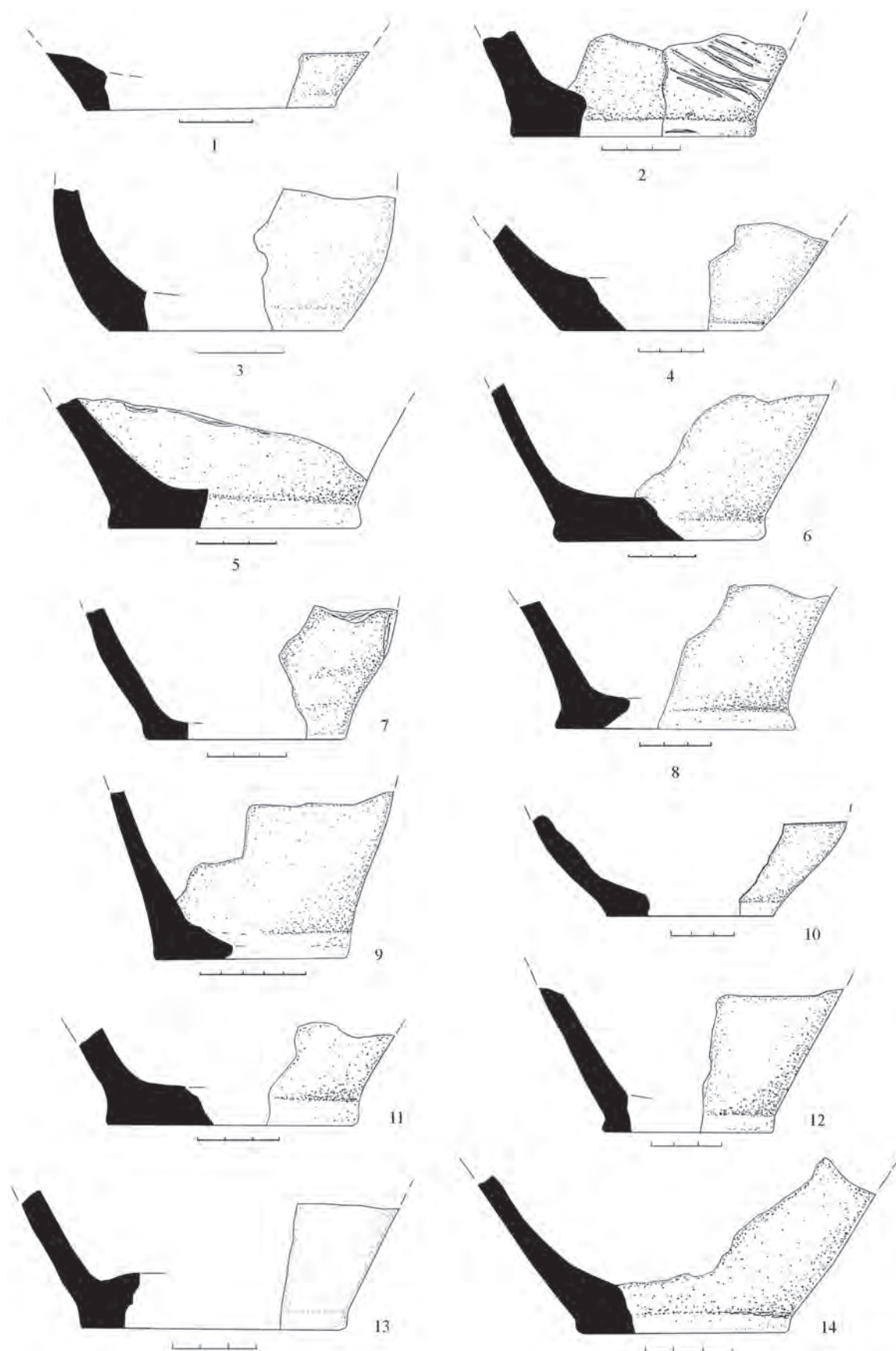
Planșa XIII. Imagine cu locuința B.13 după demontarea umpluturii acesteia (1); detalii asupra cuptorului locuinței, cu pământ (4), pietre (5) și curățat (6); groapă din locuința B.13 (3-4); plan general și secțiune prin locuința B.13 (7-8).

Plate XIII. Image of Dwelling 13 after the removal of its fill (1); details of the dwelling's oven, showing earth (4), stones (5), and cleaned (6); pit in Dwelling 13 (3-4); general plan and section through Dwelling 13 (7-8).

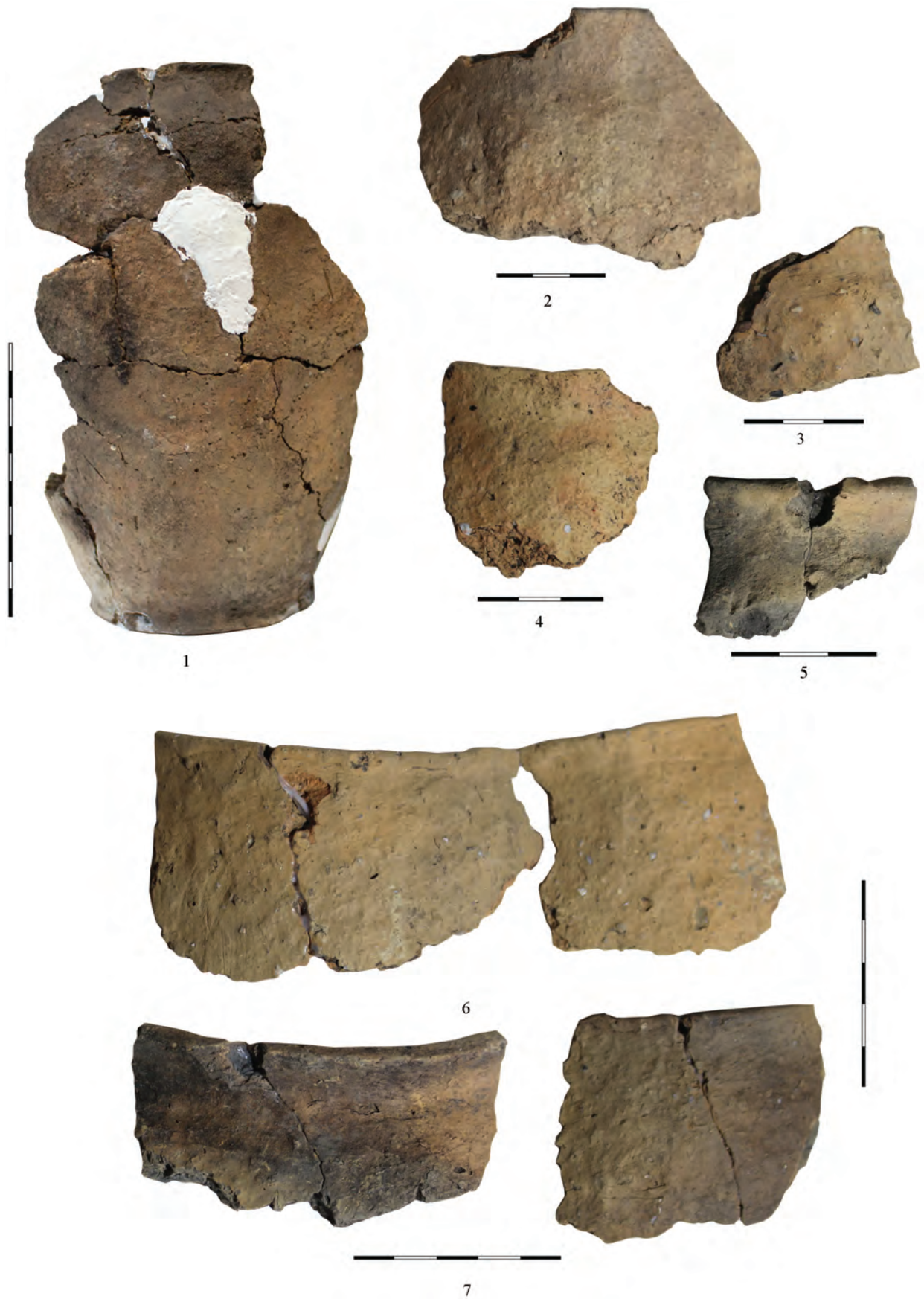
Planșa XIV. Ceramică din locuința B.5.

Plate XIV. Ceramics from Dwelling 5.

Planșa XV. Ceramică din locuința B.5.

Plate XV. Ceramics from Dwelling 5.

Planșa XVI. Ceramică din locuința B.5.

Plate XVI. Ceramics from Dwelling 5.

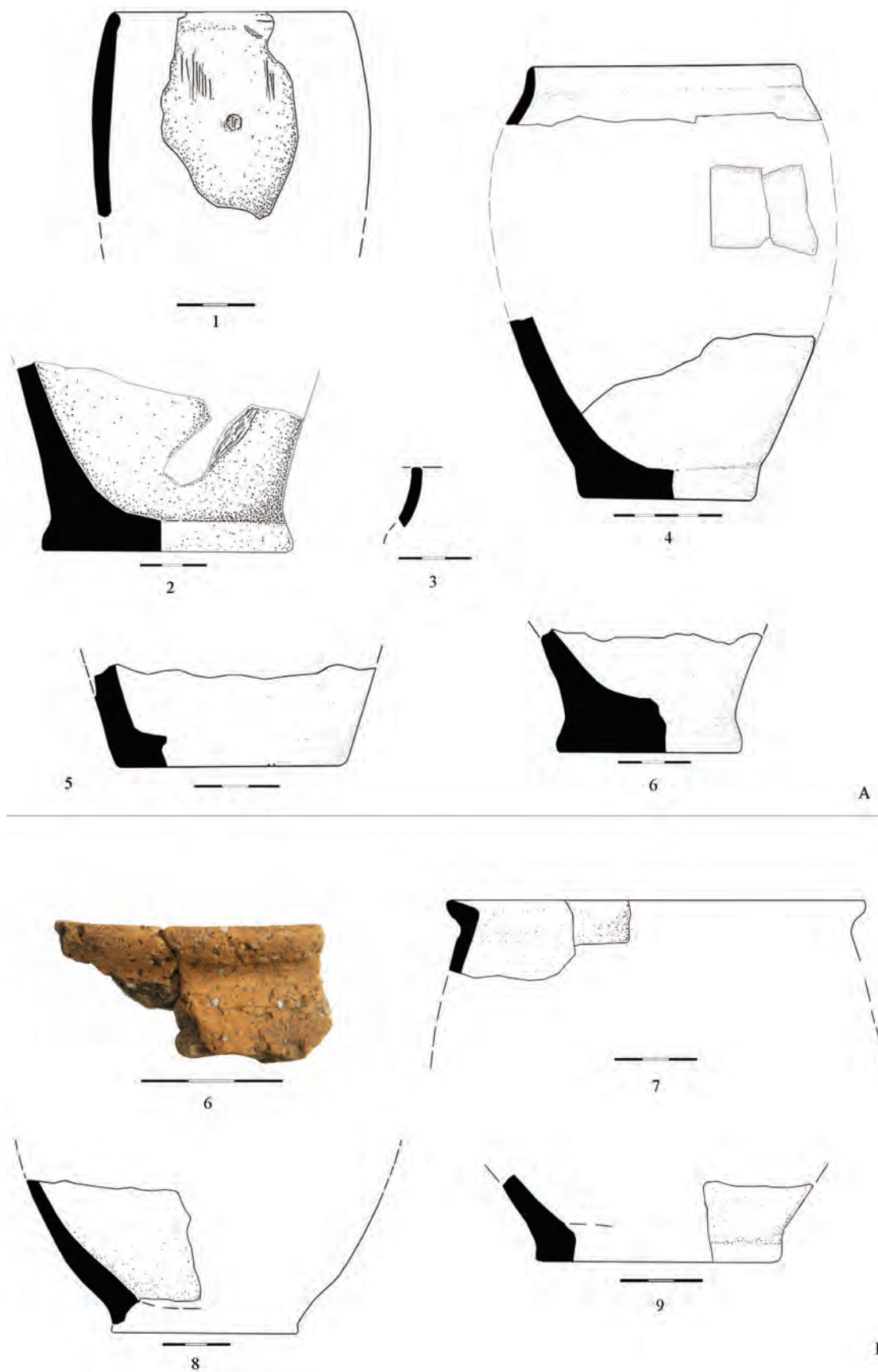
Planșa XVII. Ceramică din locuința B.5.

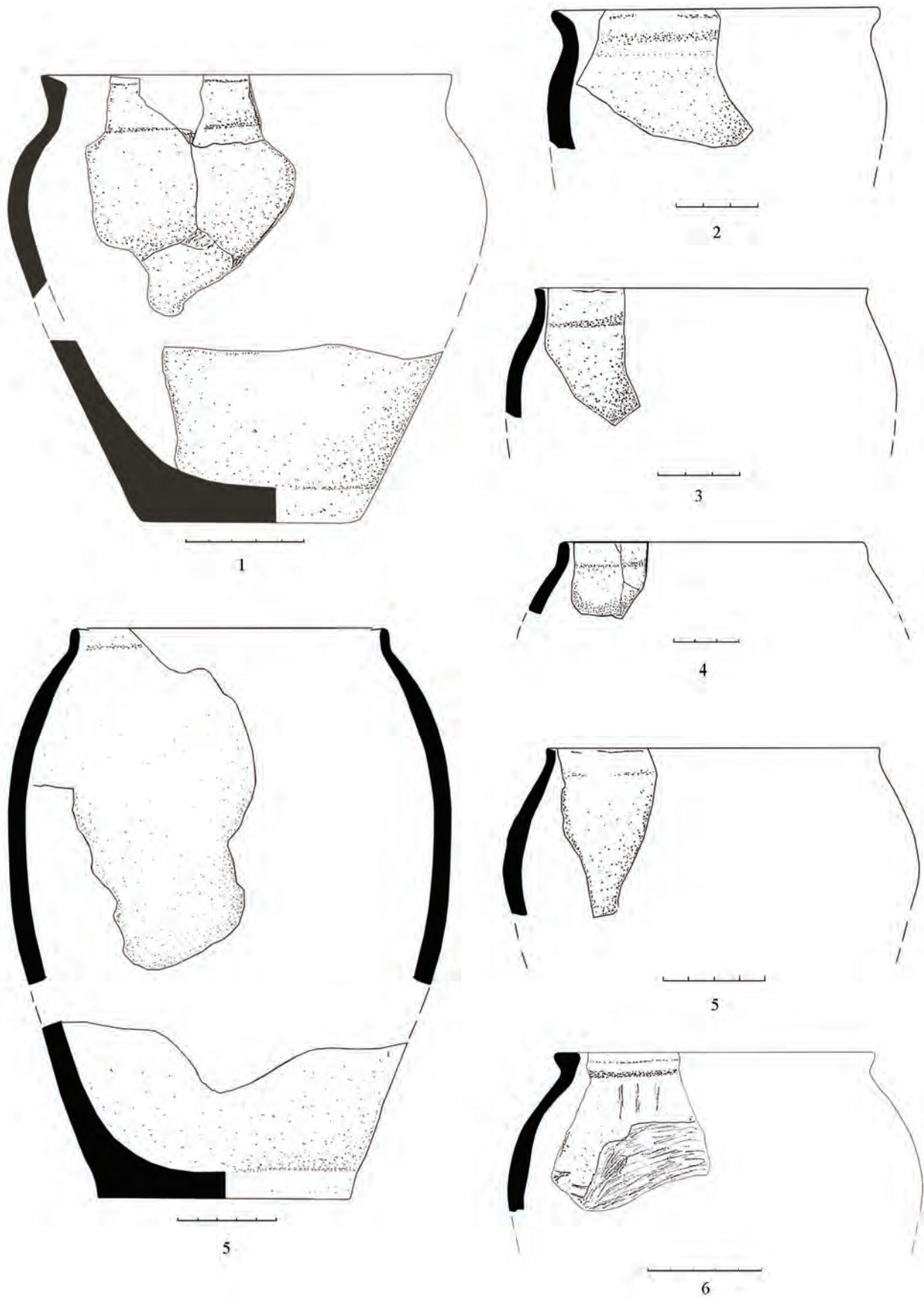
Plate XVII. Ceramics from Dwelling 5.

Planșa XVIII. Ceramică din locuința B.6.

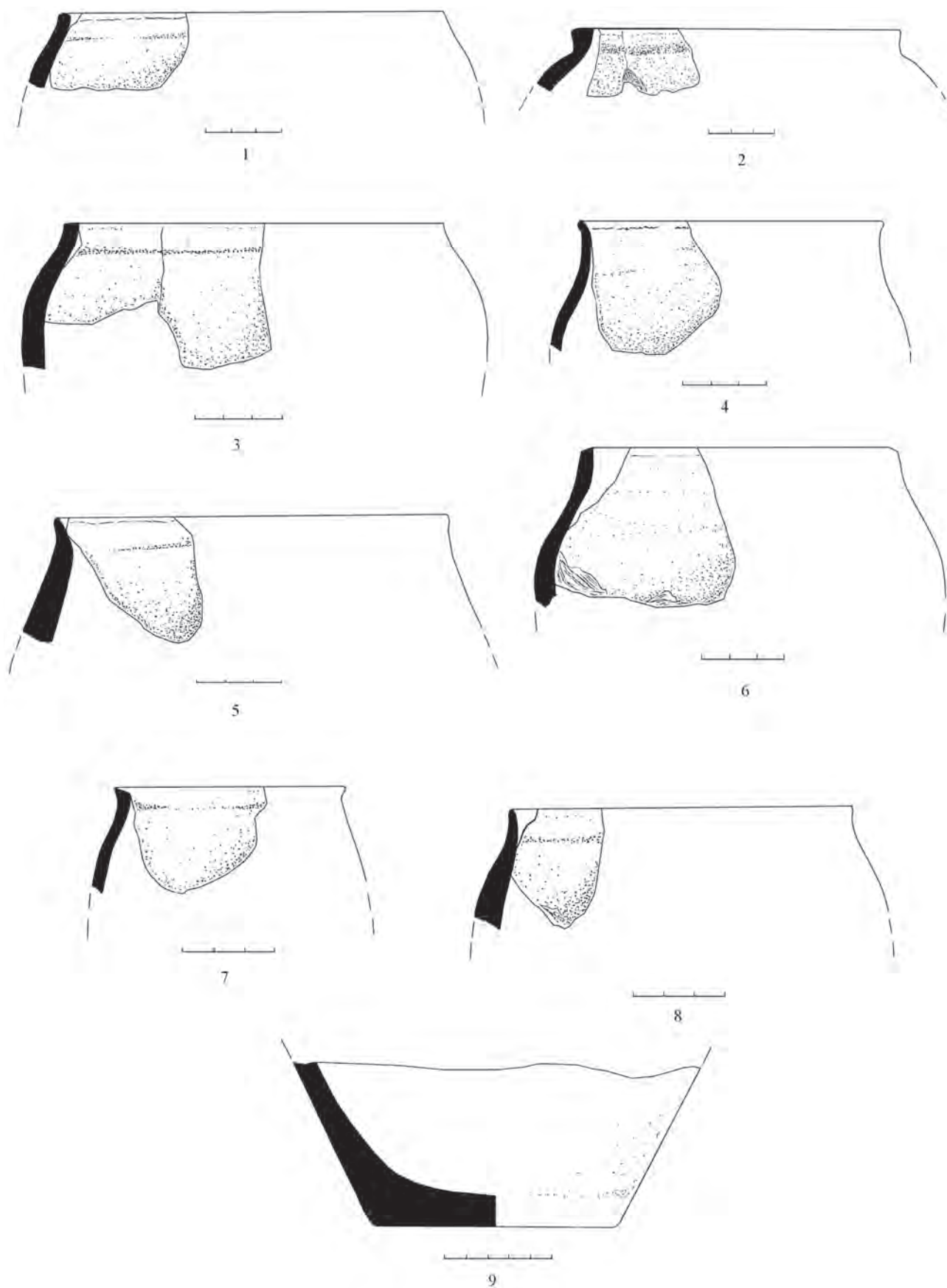
Plate XVIII. Ceramics from Dwelling 6.

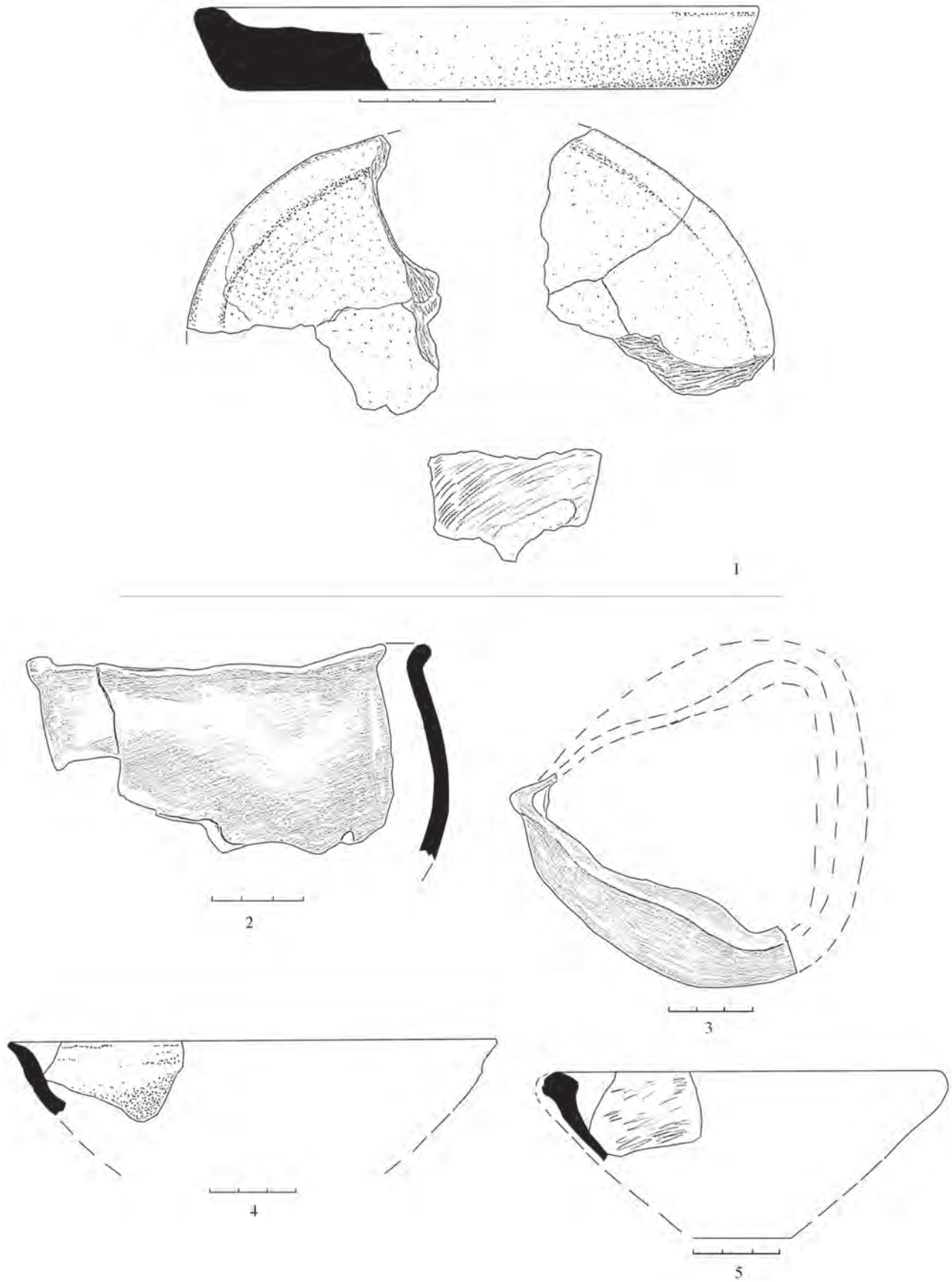
Planșa XX. Ceramică din locuința B.10.

Plate XX. Ceramics from Dwelling 10.

Planșa XXI. Ceramică din locuința B.10.

Plate XXI. Ceramics from Dwelling 10.

Planșa XXII. Tîpsie descoperită în locuința B.10 (1); vas cu cioc (2–3) și castroane din locuința B.10 (4–5).

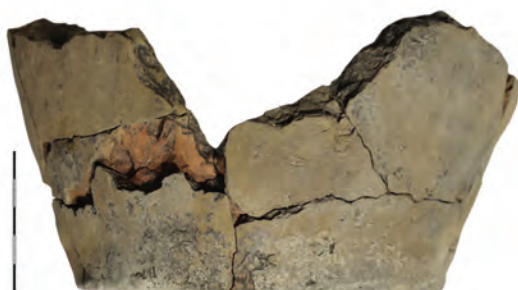
Plate XXII. Tray discovered in Dwelling 10 (1); spouted vessel (2–3) and bowls from Dwelling 10 (4–5).

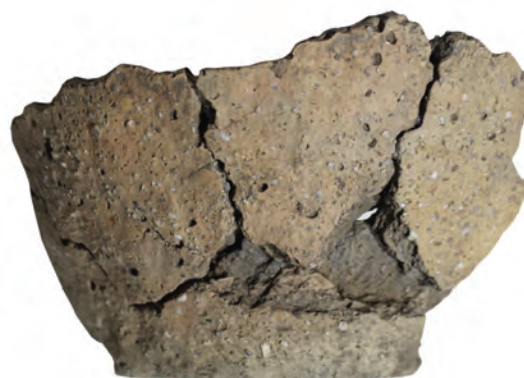
1

3

2

4

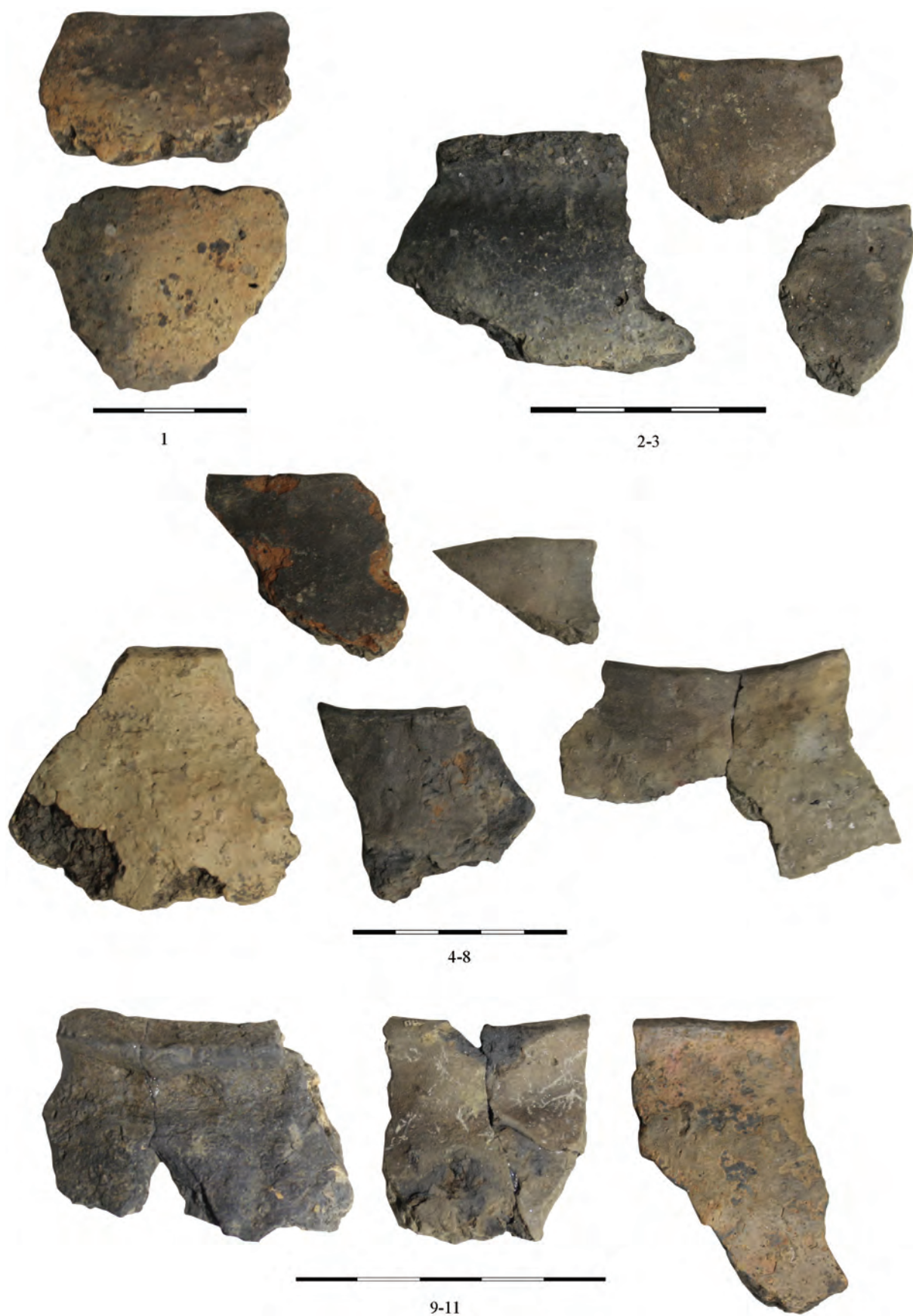
5

6

Planșa XXIII. Ceramică din locuința B.10.

Plate XXIII. Ceramics from Dwelling 10.

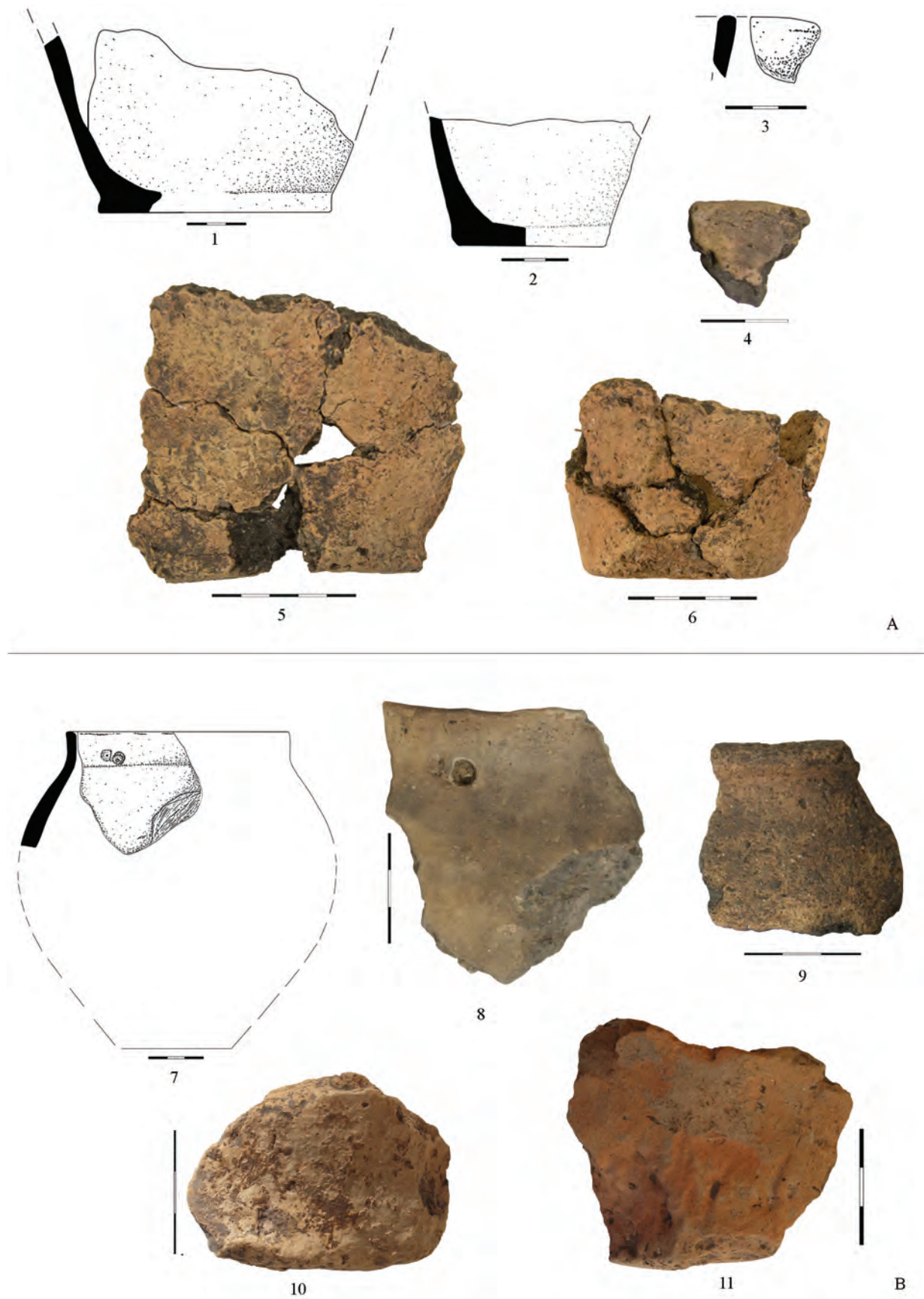
Planșa XXIV. Ceramică din locuința B.10.

Plate XXIV. Ceramics from Dwelling 10.

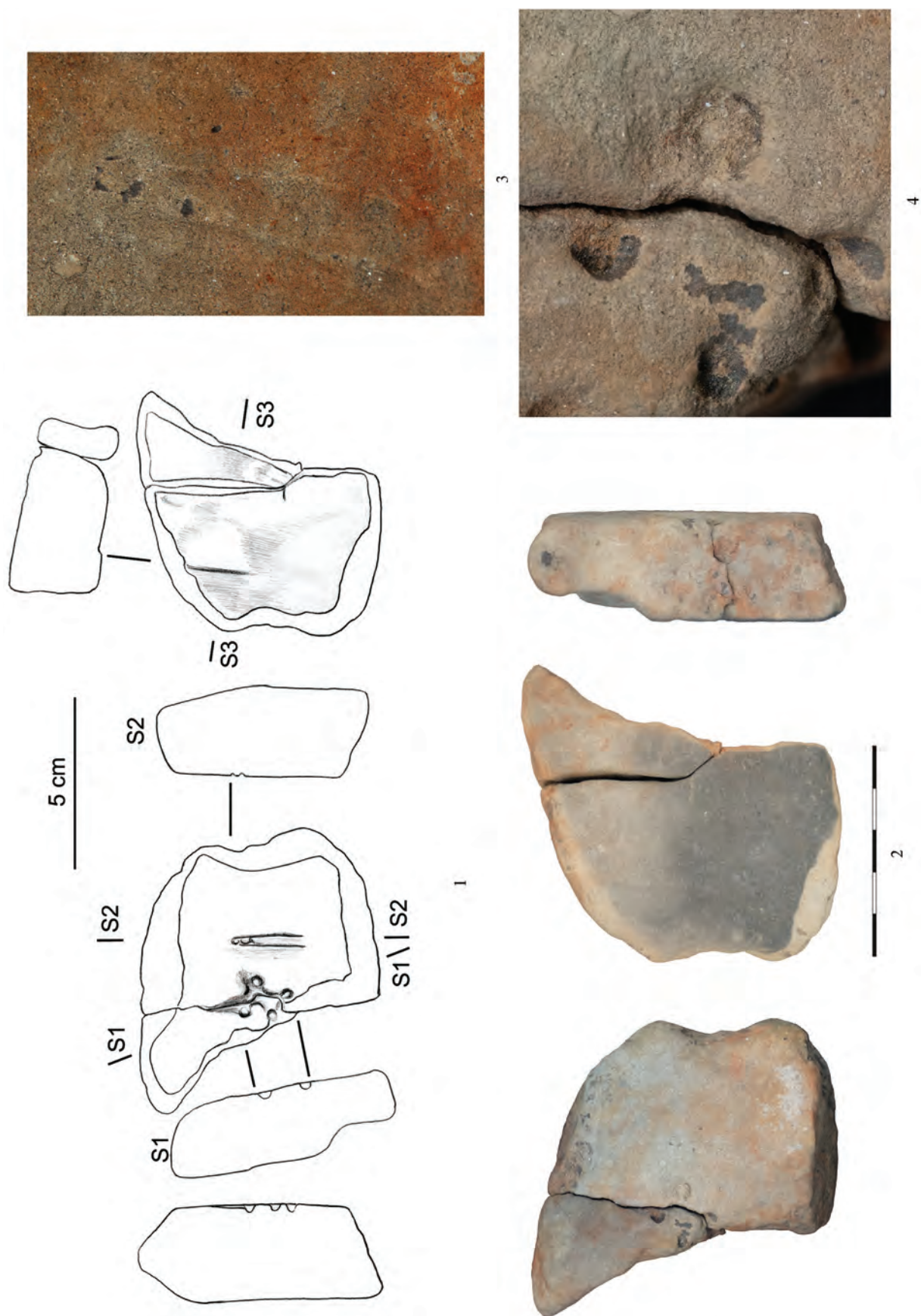
Planșa XXV. Vas cu cioc (1–6) și tepsie (7) descoperite în locuința B.10 (1).

Plate XXV. Spouted vessel (1–6) and tray (7) discovered in Dwelling 10 (1).

Planșa XXVI. A. Ceramică din locuința B.13 (1-6); B. ceramică din stratul arheologic (7-11).

Plate XXVI. A. Ceramics from Dwelling 13 (1-6); B. ceramics from the archaeological layer (7-11).

Planșa XXVII. Tipar din argilă grezoasă descoperit în locuința B.10 (1–2); detalii ale zonei incizate (3) și ale adânciturilor (4).

Plate XXVII. Clay mould made of sandy clay discovered in Dwelling 10 (1–2); details of the incised area (3) and the depressions (4).

ABREVIERI / ABRÉVIATIONS / ABBREVIATIONS

AAC – Acta Archaeologica Carpatica, Kraków
ACMI – Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
ActaArchHung – Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
Acta Classica Univ. Scient. Debrecen – Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis, Debrecen, Ungaria
ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj
ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
ActaPraehistA – Acta praehistorica et archaeologica
AIGR – Anuarul Institutului Geologic al României, București
AIIAC – Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”, Cluj
AJA – American Journal of Archaeology, Boston
AJPA – American Journal of Physical Anthropology
Alba Regia – Alba Regia. Annales Musei Stephani regis, Székesfehérvár
Anatolia Antiqua – Anatolia Antiqua. Revue internationale d'archéologie anatolienne. Institut Français d'Etudes anatoliennes d'Istanbul
Anatolica – Anatolica. The Netherlands Institute for the Near East in Leiden
AnB – Analele Banatului, Muzeul Banatului, Timișoara
AncNearEastSt – Ancient Near Eastern Studies, Leuven, Belgia
Angustia – Angustia. Arheologie, Etnografie, Sfântu Gheorghe
Anmed – Anmed. Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri, Antalya, Turcia
AnSt – Anatolian Studies. British Institute of Ankara
AnUCraiova – Analele Universității din Craiova, Craiova (seria Istorie)
AnUVT – Annales d'Université “Valahia” Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire
Apulum – Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
ArchBulg – Archaeologia Bulgarica, Sofia
ArchÉrt – Archaeológiai Értesítő, Budapest
ArchHung – Archaeologia Hungarica, Acta Archaeologica Musei Nationalis Hungarici, Budapest
ArchKorr – Archäologisches Korrespondenzblatt, Mainz
ArchMűh – Archeometriai Műhely
ArchRozhledy – Archeologické Rozhledy, Praha
Argesis – Argesis. Muzeul Județean Argeș. Pitești
Arheologia Medievală. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița
ArheologijaSSSR – Arheologija SSSR. Svod Archeologičeskikh Istočnikov, Moscova
Arheološki vestnik – The Research Center of the Slovenian Academy of Sciences and Arts
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
AS – Archeologica Slovaca, Bratislava
AST – Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, I. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Istanbul / General Directorate of Ancient Monuments and Museums
AȘUI – Analele științifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași
BA – Biblioteca de Arheologie, București
BaBesch – Bulletin antieke beschaving. Annual Papers on Classical Archaeology
BAI – Bibliotheca Archaeologica lassiensis, Iași
Baltic-Pontic Studies – Adam Mickiewicz University, Poznań, Institute of Archaeology, Institute of Eastern Studies, Poland
Banatica – Banatica. Muzeul Banatului Montan, Reșița
BarBrSer – British Archaeological Reports. British Series, Oxford
BARIntSer – British Archaeological Reports. International Series, Oxford
BCMI – Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice
Be-Ja – Bulgarian e-Journal of Archaeology
BerRGK – Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main
BIAA Monograph – British Institute of Archaeology at Ankara
BiblEphemNap – Bibliotheca Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca
BiblMemAnt – Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra-Neamț
BiblThrac – Bibliotheca Thracologica, București

- BMC – *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, Londra; II, *Vespasian to Domitian*, 1930; IV, *Antoninus Pius to Commodus*, 1968; V, *Pertinax to Elagabalus*, 1950 (H. Mattingly)
- BMI – Buletinul Monumentelor Istorice, București
- BMJT – Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
- BMTAG – Buletinul Muzeului Județean „Teohari Antonescu”, Giurgiu
- BSA – British School at Athens, Athens
- BSNR – Buletinul Societății Numismatice Române, București
- BSPF – Bulletin de la Société Préhistorique Française, Paris
- BSSC – Buletinul Societății de Științe din Cluj
- București-MIM – București. Materiale de Istorie și Muzeografie. Muzeul Municipiului București
- BYZAS – German Archaeological Institute of Istanbul
- CA – Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie a României, București
- CAB – Cercetări arheologice în București. Muzeul Municipiului București
- Caiete ARA – Caietele ARA, Revistă de Arhitectură. Restaurare și Arheologie, Asociația ARA, București
- Carpica – Carpica. Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău, Bacău
- CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București
- CCDJ – Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
- Cerclst – Cercetări Istorice, Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași
- CN – Cercetări numismatice, București
- CollAn – Colloquium Anatolicum. Anadolu Sohbetleri, Institutum Turcicum Scientiae Antiquitatis, Istanbul
- Crisia – Crisia. Muzeul Țării Crișurilor, Oradea
- Cuadernos del Museo Geominero – Museo Geominero, Instituto Geológico y Minero de España, Madrid
- Current Anthropology – Current Anthropology. University of California, Merced
- Dacia – Dacia (Nouvelle Série). Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Académie Roumaine. Institut d'archéologie « V. Pârvan », Bucarest
- Danubius – Danubius, Revista Muzeului de Istorie Galați
- Documenta Praehistorica – Documenta Praehistorica, University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Archaeology, Ljubljana
- DolgCluj – Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiséggyűjtéséről, Kolozsvár
- DTKFD – Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
- EJA – European Journal of Archaeology
- ERAUL – Études et Recherches archéologiques de l'Université de Liège
- ÉtAlex – Études Alexandrines, Centre d'Études Alexandrines
- ÉtTrav – Etudes et travaux. Studia i prace. Travaux du Centre d'archéologie méditerranéenne de l'Académie Polonaise des Sciences
- EurAnt – Eurasia Antiqua. Deutsche Archäologisches Institut, Berlin
- FrC – Fragmenta Comica
- FolArch – Folia Archaeologica. A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve. Annales Musei Nationalis Hungarici, Budapest
- FSI – Forensic Science International
- Germania – Germania. Anzeiger der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt
- Geoarchaeology – Geoarchaeology. An International Journal
- Hesperia – Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens, Cambridge
- HOMO – HOMO. Journal of Comparative Human Biology, Stuttgart
- Human Evolution – Human Evolution, International Institute for Humankind Studies and University of Florence
- Ialomița – Ialomița. Studii de cercetări de arheologie, istorie, etnografie și muzeologie, Slobozia
- IJO – International Journal of Osteoarchaeology
- Iran – Iran. Journal of the British Institute of Persian Studies
- IstMitt – Istanbul Mitteilungen, Istanbul
- Istros – Istros, Muzeul Brăilei, Brăila
- IzvestijaVarna – Izvestija na Archeologiceskii Institut, Sofia
- JAHA – Journal of Ancient History and Archaeology, Cluj-Napoca
- JAnat – Journal of Anatomy
- JAS – Journal of Archaeological Science
- JAS: Reports - Journal of Archaeological Sciences: Reports
- JDAI.AA – Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts, Archäologischer Anzeiger, Berlin
- JFS – Journal of Forensic Sciences

- JHE – Journal of Human Evolution
 JRA – Journal of Roman Archaeology
 JRGZM – Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz, Mainz
 JRS – The Journal of Roman Studies
 KST – T. C. Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, I. Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara / Republic of Turkey, General Directorate of Ancient Monuments and Museums, Ankara, Turkey
 LIMC – Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae, Zürich, München, Düsseldorf
 Litua – Litua, Studii și cercetări, Târgu-Jiu
 LRBC – *Late Roman Bronze Coinage A.D. 394-498*, Londra, 1965: I, *The Bronze Coinage of the House of Constantine A.D. 324-346* (P. V. Hill, J. P. C. Kent); II, *Bronze Roman Imperial Coinage of the Later Empire A.D. 346-498* (R. A. G. Carson, J. P. C. Kent).
 Macedoniae Acta Archaeologica – Macedonian Archaeological Society, Skopje, Republic of Macedonia
 MAMA – Monumenta Asiae Minoris antiqua. Publications of the American Society for Archaeological Research in Asia Minor
 Marisia – Marisia. Studii și materiale. Arheologie – Istorie – Etnografie, Târgu Mureș
 Marmatia – Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș, Baia Mare
 MarNero – Il Mar Nero. Annali di archeologia e storia
 MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
 MDOG – Mitteilungen der Deutschen Orient Gesellschaft
 MemAnt – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
 MFMÉ – A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged
 Mousaios – Mousaios. Buletinul Științific al Muzeului Județean Buzău
 MuzNaț – Muzeul Național, București
 NAC – Numismatica e Antichità Classiche, Lugano-Pregassona
 OIP – Oriental Institute Publications, University of Chicago
 OJA – Oxford Journal of Archaeology, Oxford
 Olba – Mersin University Publications of the Research Center of Cilician Archaeology, Mersin, Turkey
 PALMA – Papers on Archaeology of the Leiden Museum of Antiquities, Leiden, Olanda
 PAS – Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, München-Berlin
 PBF – Prähistorische Bronzefunde, Münster
 Peuce – Peuce. Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea
 Phoenix – Phoenix. The Journal of the Classical Association of Canada
 Plural – Journal of the History and Geography Department „Ion Creangă” Pedagogical State University, History, Culture. Society. Seria Archaeologica II, Chișinău
 PMMB – Publicațiile Muzeului Municipiului București
 Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
 PZ – Prähistorische Zeitschrift, Berlin-Mainz
 Quaternary International – Quaternary International. The Journal of the International Union for Quaternary Research
 Quaternary Science Reviews – Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal
 RA – Revue Archéologique, Paris
 RAASI – Revista de Arheologie, Antropologie și Studii Interdisciplinare, Institutul de Cercetări Bioarheologice și Etnoculturale, Republica Moldova
 Radiocarbon – An International Journal of Cosmogenic Isotope Research, Cambridge
 RCAN – Revista de Cercetări Arheologice și Numismatice, Muzeul Municipiului București
 RevBistr – Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița
 RevMuz – Revista Muzeelor, București
 RGZM – Römisch-Germanisches Zentralmuseums Mainz, Mainz
 RIC – *The Roman Imperial Coinage*, Londra: I², *From 31 BC to AD 69*, 1984 (C. H. V. Sutherland); II, *Vespasian to Hadrian*, 1926 (H. Mattingly, E. A. Sydenham); II.1, *From AD 69-96. Vespasian to Domitian*, 2007 (I. A. Carradice, T.V. Buttrey); II.3, *From AD 117-138. Hadrian*, 2019 (R. A. Abdy, P. F. Mittag); III, *Antoninus Pius to Commodus*, 1930; IV.1, *Pertinax to Geta*, 1968 (H. Mattingly, E. A. Sydenham); IV.2, *Macrinus to Papien*, 1938; IV.3, *Gordian III – Uranian Antoninus*, 1949 (H. Mattingly, E. A. Sydenham, C. H. V. Sutherland); V.1, 1927 (reimprimat 1968; P. H. Webb); VII, *Constantine and Licinius A.D. 313-337*, 1966 (P. M. Bruun); VIII, *The Family of Constantine I A.D. 337-364*, 1981; X, *The Divided Empire and the Fall of the Western Parts A.D. 395-491*, 1994 (J. P. C. Kent)
 SAA – Studia Antiqua et Archaeologica, Iași
 Sargetia – Sargetia. Acta Musei Devensis. Buletinul Muzeului județean Hunedoara, Deva

SAV – Študijné zvesti Archeologicky ústav SAV, Nitra
Sci Rep – Scientific Reports
SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SCN – Studii și Cercetări de Numismatică, București
Seleucia – Seleucia. Olban Excavations Series
SP – Studii de Preistorie, București
SprawArch – Sprawozdania Archeologiczne, Warsaw
SRMKA – Seramik Araştırmaları Dergisi, The Journal of Ceramic Research
StArchBrno – Studia Archaeologica Brunensia, Masaryk University, Brno
Starinar – Starinar. Arheološki institut Beograd
StComPitești – Studii și Comunicări, Seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, Pitești
StudCom Satu Mare – Studii și comunicări Satu Mare
Studia Praehistorica – National Archaeological Institute with Museum of the Bulgarian Academy of Sciences
Syria – Syria. Archéologie, art et histoire. Institut Français du Proche-Orient
Terra Sebus – Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis, Anuarul Muzeului Municipal „Ioan Raica”, Sebeș
Th-D – Thraco-Dacica, București
Thracia – Thracia, Sofia
TIB – *Tabula Imperii Byzantini*, Wien
Transylvanian Review – Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca
TÜBA-AR – TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi arkeoloji dergisi (TÜBA-AR Turkish Academy of Sciences Journal of Archeology)
UPA – Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, Bonn
VAH – *Varia Archaeologica Hungarica* V. Redigit Csanád Bálint. Publicationes Instituti Archaeologici Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
Varia Anatolica – *Varia Anatolica*. L'Institut Français d'Études Anatoliennes, Istanbul
Ziridava – Ziridava. Studia Archaeologica, Arad